

Duurzaamheidsverslaggeving

Citation for published version (APA):

Vergoossen, R. (2022). *Duurzaamheidsverslaggeving: panacee of doekje voor het bloeden?* Maastricht University. <https://doi.org/10.26481/spe.20220908rv>

Document status and date:

Published: 08/09/2022

DOI:

[10.26481/spe.20220908rv](https://doi.org/10.26481/spe.20220908rv)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Prof. dr. R.G.A. Vergoossen RA

Duurzaamheidsverslaggeving:
panacee of doekje voor het bloeden?

Duurzaamheidsverslaggeving: panacee of doekje voor het bloeden?

Emeritaatsrede

In verkorte vorm uitgesproken
bij zijn afscheid als
hoogleraar Bedrijfseconomie en Bedrijfskunde
in het bijzonder Internationale Externe Berichtgeving
aan Universiteit Maastricht
op donderdag 8 september 2022

door

Prof. dr. R.G.A Vergoossen RA

Colofon

De in dit boekje opgenomen tekst van de emeritaatsrede is naar de stand van 1 juli 2022. De (in verkorte vorm) uitgesproken tekst van de emeritaatsrede kan dan ook door ontwikkelingen die zich daarna hebben voorgedaan inhoudelijk afwijken.

Copyright ©	Prof. dr. R.G.A. Vergoossen RA, Bussum 2022
ISBN	978-90-5681-491-5
NUR	786
Vormgeving en druk	Canon The Creative Hub Maastricht University
Omslagfoto	Bezoek MURA aan Europees Parlement, 17 november 2017

© Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*Hooggeachte Rector Magnificus,
Hooggeleerde collega's,
Zeer gewaardeerde toehoorders,*

Bijna 23 jaar geleden - 29 oktober 1999 - stond ik hier op dezelfde plek om mijn inaugurele rede uit te spreken (Vergoossen, 1999). Ik kan me het veelbelovende *fin de siècle*-gevoel van toen nog goed voor de geest halen, niet alleen bij mijzelf maar ook in de samenleving (Vergoossen, 2000).

Irene en ik waren nog niet zolang getrouwd en onze zoon Floris - waarvan we toen nog niet wisten dat het een zoon zou worden en dat hij Floris zou gaan heten - was op komst. Ook qua carrière ging het mij voor de wind. Naast mijn benoeming hier in Maastricht, was ik recentelijk toegetreden tot de directie van het Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants (Koninklijk NIVRA).

Ook de toekomst van de wereld zag er aan het einde van de vorige eeuw - althans vanuit een Westers perspectief - florissant uit. Na de val van de Berlijnse Muur in 1989 en daarmee het einde van de Koude Oorlog leek alles beter te worden. In de Europese Unie werd ingezet op uitbreiding van het aantal lidstaten, verregaande integratie en de introductie van een eenheidsmunt, de euro.

In het kielzog van de Europese samenwerking speelde de externe financiële verslaggeving van ondernemingen een betekenisvolle rol. Ook op dat vlak was er sprake van een zekere euforie, althans bij de meeste van mijn vakgenoten. We stonden in 1999 namelijk aan de vooravond van het gereedkomen van de International Financial Reporting Standards (IFRSs) die later tot Europese regelgeving zijn verheven en worden toegepast bij het opstellen van de (geconsolideerde) jaarrekening door ondernemingen met een notering aan een gereguleerde effectenbeurs in de Europese Unie. Dat was het *fin de siècle*.

Na een *fin de siècle* volgt uiteraard een *début de siècle*, maar dat was niet zo fraai. Direct na de millenniumwisseling stapelden de problemen zich op. Aan het begin van de nieuwe eeuw werd de wereld opgeschrikt door de aanslagen van *nine eleven*, de internetbubbel die op de effectenbeurzen uit elkaar spatte en een groot aantal bedrijfsschandalen, zoals die van Enron, Parmalat en Ahold. In de twee decennia die volgden is het er eigenlijk niet beter op geworden. Denk maar aan de eurocrisis, de kredietcrisis, het vluchtelingenprobleem, de Brexit, de coronapandemie, een oorlog in Europa en als klap op de vuurpijl de gevolgen van de klimaatverandering die steeds grotesker vormen aan lijkt te nemen.

Al deze gebeurtenissen hebben geleid tot een exponentiële toename van wet- en regelgeving, internationaal, Europees en nationaal. Zo ook op het gebied van het ondernemingsbestuur (corporate governance), de accountancy en de externe verslaggeving van ondernemingen. Ik zal me vandaag - en dat zal u niet verbazen - richten op laatstgenoemd vakgebied, de externe verslaggeving van ondernemingen die op dit moment een onomkeerbare ontwikkeling doormaakt.

In de van oudsher met name op de financiële performance van ondernemingen gerichte externe verslaggeving zal ook steeds meer (betrouwbare) informatie moeten worden verschaft die niet (primair) financieel van aard is, zoals die met betrekking tot corporate governance, ethische kwesties, sociale aangelegenheden en milieuaspecten. Daarmee worden ontwikkelingen gevolgd die zich met name in de Westerse wereld manifesteren. Niet alleen de financiële prestaties van ondernemingen zijn van belang, maar er wordt ook steeds meer waarde toegekend aan onderwerpen als hoe het ondernemingsbestuur eerlijk en integer zakendoen borgt, hoe de gezondheid en andere belangen van werknemers binnen een onderneming worden beschermd, hoe (mogelijke) schadelijke gevolgen van de bedrijfsvoering voor het milieu worden voorkomen of gemitigeerd en - omgekeerd - hoe bijvoorbeeld milieuaspecten zoals klimaatverandering en teruglopende biodiversiteit, de performance en het toekomstperspectief van een onderneming (kunnen) beïnvloeden. Dus de externe verslaggeving van ondernemingen wordt verbreed met wat wordt genoemd 'duurzaamheidsverslaggeving'. In de Europese Unie wordt op dit vlak de laatste hand gelegd aan regelgeving die een aardverschuiving in de externe verslaggeving teweeg zal brengen.

De vraag is nu - en dan kom ik op het thema van mijn emeritaatsrede - of de uitbreiding van de informatieverschaffing door ondernemingen tegemoet zal komen aan de informatiebehoeften in de maatschappij en daarmee zal leiden tot een duurzame samenleving. Anders gezegd: is duurzaamheidsverslaggeving een panacee - dat wil zeggen dé sleutel of dé oplossing - om te komen tot die duurzame samenleving of is het slechts een doekje voor het bloeden - dat wil zeggen een farce of een fopspeen - dat daaraan in het geheel geen bijdrage zal leveren

Alvorens die vraag te beantwoorden, zal ik in het vervolg van mijn emeritaatsrede mijn licht achtereenvolgens laten schijnen over:

- wat onder duurzaamheidsverslaggeving wordt verstaan, welke actoren daarbij een rol spelen en hoe duurzaamheidsverslaggeving zich verhoudt tot de (traditionele) financiële verslaggeving;
- hoe door de jaren heen in Nederland in de praktijk vorm is gegeven aan duurzaamheidsverslaggeving;
- raamwerken die de afgelopen jaren ten aanzien van duurzaamheidsverslaggeving zijn ontwikkeld;
- welke wet- en regelgeving met betrekking tot duurzaamheidsverslaggeving op dit moment in Nederland van kracht is;
- in welke richting en op welke punten die wet- en regelgeving in de (nabije) toekomst zal worden aangepast; en
- de rol van de controlerend accountants bij duurzaamheidsverslaggeving.

Duurzaamheidsverslaggeving: begrippen en actoren

Duurzaamheidsverslaggeving is eigenlijk alle verslaggeving die niet (direct) financieel van aard is. Hoewel de term 'duurzaamheid' suggereert dat het hier alleen zou gaan om milieuverslaggeving, is dat - zoals zojuist ook al aangeduid - nadrukkelijk niet het geval. Het is dus veel breder.

Begrippen die we in de context van duurzaamheidsverslaggeving vaak tegenkomen zijn 'maatschappelijk verantwoord ondernemen' (MVO), 'corporate social responsibility' (CSR) en meer recentelijk de driedeling 'environmental-social-governance' (ESG). Daarbij is het ondernemen niet uitsluitend gericht op economische performance, maar spelen sociale, ethische en ecologische aspecten van de bedrijfsvoering ook een (ten minste) even belangrijke rol. Dit ligt in lijn met de door Elkington (1997) bedachte drie P's: *People, Planet, Profit*. De volgorde van de drie P's is overigens niet willekeurig: op de eerste plaats komen sociale factoren (*people*), dan het milieu (*planet*) en ten slotte de winst (*profit*). In plaats van de term 'profit' wordt ook wel 'prosperity' (welvaart) gebruikt om tot uitdrukking te brengen dat het naast de financiële performance van de onderneming zelf vooral ook gaat om de bijdrage die de onderneming levert aan de samenleving.

Duurzaamheidsverslaggeving kan op verschillende manieren worden vormgegeven: hetzij separaat door middel van een milieuverslag en/of sociaal verslag, hetzij opgenomen als onderdeel van of geïntegreerd met de bestaande (financiële) jaarverslaggeving.

De belangrijkste actoren bij duurzaamheidsverslaggeving zijn - net als bij financiële verslaggeving - de ondernemingen als informatieverstrekkers, de belanghebbenden van ondernemingen en geïnteresseerden als informatiegebruikers en de accountants als verleners van assurance. Wel is er een aantal verschillen tussen de manier waarop of de intensiteit waarmee die actoren betrokken zijn bij beide soorten verslaggeving.

De niet-financiële informatie die ondernemingen verstrekken is op basis van wet- en regelgeving en/of op basis van vrijwilligheid. In tegenstelling tot de financiële verslaggeving is de duurzaamheidsverslaggeving op dit moment slechts voor een beperkt aantal ondernemingen gereguleerd door middel van wet- en regelgeving die bovendien veel minder gedetailleerd en uitgekristalliseerd is, maar - zoals ik zo meteen duidelijk zal maken - gaat dat binnen niet al te lange tijd veranderen.

De financiële verslaggeving van ondernemingen is over het algemeen vooral gericht op de aandeelhouders (*shareholders*) en andere vermogensverschaffers, zoals bankiers. De kring van belanghebbenden bij duurzaamheidsverslaggeving wordt daarentegen veel groter verondersteld. In die context wordt dan ook vaak gesproken over *stakeholders*.

De rol die accountants hebben bij de financiële verslaggeving is gereguleerd en afgebakend. Alleen zij die als externe accountant bij de Autoriteit Financiële Markten (AFM) te boek staan, zijn bevoegd de jaarrekening van ondernemingen te controleren en daarbij een accountantsverklaring te geven. Bij de duurzaamheidsverslaggeving is het verlenen van assurance door een externe, onafhankelijke deskundige echter nog niet gereguleerd.¹ Zodra nieuwe Europese regelgeving - waarover later meer - in Nederland is geïmplementeerd gaat dat echter veranderen en zal een accountant of andere externe, onafhankelijke deskundige ook expliciet een oordeel moeten vellen over de duurzaamheidsverslaggeving.

Naast 'de drie-eenheid' ondernemingen, belanghebbenden en accountants, spelen wet- en regelgevende organen, toezichthoudende organen en allerlei belangenorganisaties een rol bij duurzaamheidsverslaggeving.

¹ Dat geldt overigens niet voor duurzaamheidsinformatie die is opgenomen in het bestuursverslag. Is dat het geval dan moet in het kader van de jaarrekeningcontrole de externe accountant (slechts) nagaan of die duurzaamheidsinformatie verenigbaar is met de jaarrekening en geen materiële onjuistheden bevat.

Hoe duurzaamheidsverslaggeving (*sustainability reporting*) zich gaat verhouden tot de (traditionele) financiële verslaggeving (*financial reporting*) - beide onderdeel van de externe verslaggeving van ondernemingen (*corporate reporting*) - heb ik in tabel 1 schematisch weergegeven. Het is eigenlijk een totaalplaatje van hoe de externe verslaggeving van ondernemingen in Nederland er in de nabije toekomst gaat uitzien. In die tabel heb ik dan ook onderwerpen en begrippen opgenomen die ik pas later in mijn betoog nader zal duiden of bespreken.

Tabel 1: De nieuwe externe verslaggeving van ondernemingen in Nederland

Externe verslaggeving van ondernemingen (<i>corporate reporting</i>) verschafft ingrediënten voor een efficiënte en effectieve oordeelsvorming en besluitvorming door belanghebbenden		
Financiële verslaggeving (<i>financial reporting</i>) draagt bij aan het doelmatig functioneren van de economie	Aard en doel	Duurzaamheidsverslaggeving (<i>sustainability reporting</i>) draagt bij aan een duurzame samenleving
Het op een getrouwe wijze inzicht geven in de financiële positie en de behaalde resultaten van de onderneming	Middel	Het op een duidelijke en evenwichtige wijze inzicht geven in relevante duurzaamheidsaspecten van de bedrijfsvoering
Resultaat Vermogen Liquiditeit/solvabiliteit	Onderwerpen/ aspecten	Ecologisch Sociaal Governance
Relatief lang	Historie	Relatief kort
Verslag doen van de invloed van de 'buitenwereld' op de waarde van de onderneming (financiële materialiteit)	Perspectief	Ook verslag doen van de invloed van de onderneming op de 'buitenwereld' (dubbele materialiteit)
De onderneming op zichzelf staand	Verantwoordelijkheid	Gehele waardeketen
Met name gericht op aandeelhouders en andere vermogensverschaffers (<i>capital market/shareholders</i>)	Oriëntatie	Gericht op uitgebreide kring van belanghebbenden (<i>multi-stakeholder</i>)
Jaarrekening en bestuursverslag	Vindplaats	Bestuursverslag
Redelijke mate van zekerheid	Assurance	Beperkte mate van zekerheid
Richtlijn Jaarrekening (2013/34/EU), geïncorporeerd in Nederlandse wetgeving	Belangrijkste regelgeving Europese Unie	Corporate Sustainability Reporting Directive, te incorporeren in Nederlandse wetgeving
International Financial Reporting Standards (IFRSs) hebben - via IAS-verordening (1606/2002) - rechtstreekse werking		European Sustainability Reporting Standards, worden - in de vorm van gedelegeerde handelingen - rechtstreeks van kracht
Titel 9, Burgerlijk Wetboek Boek 2 (BW 2)	Belangrijkste wet- en regelgeving Nederland	Artikel 391 BW 2 en daarin verankerde algemene maatregelen van bestuur
Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor middelgrote en grote ondernemingen (RJ-richtlijnen)		RJ-richtlijn 400: Bestuursverslag RJ-richtlijnen, hoofdstuk 920: Handreiking voor Maatschappelijke verslaggeving

Duurzaamheidsverslaggeving: praktijk door de jaren heen

Om een beeld te geven van hoe de praktijk rondom duurzaamheidsverslaggeving zich in de afgelopen decennia heeft ontwikkeld, beschouw ik de periode vanaf eind jaren tachtig van de vorige eeuw - dat wil zeggen vanaf de start van mijn academische loopbaan aan de Vrije Universiteit in Amsterdam - tot nu.

De eerste onderzoeken die ik de revue wil laten passeren, zijn van Knoops & Popping (1990) en van Van der Wal (1995) en omvatten vrijwel uitsluitend de informatieverstrekking over milieuaspecten in de (financiële) jaarverslaggeving, dat wil zeggen de jaarrekening en/of het bestuursverslag. Knoops en Popping stellen vast dat in de jaarverslaggeving over 1987 en 1988 van de in Nederland beursgenoteerde ondernemingen slechts in zeer geringe mate gegevens worden verstrekt over het milieu. Van der Wal concludeert vijf jaar later dat in de jaarverslaggeving 1994 door grofweg een derde deel van de beursfondsen aandacht wordt besteed aan het onderwerp milieu, bijvoorbeeld in de jaarrekening in de vorm van het treffen van een voorziening voor milieurisico's of in het bestuursverslag door het opnemen van een milieuparagraaf. In die milieuparagrafen worden overigens alleen positieve berichten gegeven. Van der Wal maakt in zijn onderzoek verder nog melding van het eerste (separate) milieujaarverslag in Nederland dat is voorzien van een accountantsverklaring. Het gaat om het milieujaarverslag 1993 van Stortplaats de Sluimer, dochteronderneming van de Veluwe Afval Recycling BV in Wilp, met een goedkeurende accountantsverklaring afgegeven door Moret Ernst & Young Milieu. Ook meldt hij dat het eerste 'wereldwijde' milieuverlag in september 1994 is gepubliceerd door Akzo Nobel.

In de jaren daarna neemt het aantal ondernemingen dat een afzonderlijk milieuverlag publiceert toe. Kamp-Roelands & Dijksma (1998) constateren dat circa een kwart van de in het onderzoek betrokken beursgenoteerde ondernemingen over het boekjaar 1997 een milieuverlag heeft gepubliceerd. Bij Kamp-Roelands & Verhoeven (2002) en Kamp-Roelands & Lambooy (2008) die respectievelijk het boekjaar 2001 en 2007 hebben onderzocht, is dat achtereenvolgens ruim een derde deel en ruim twee derde deel van de onderzoekspopulatie. In deze twee studies komt voorts naar voren dat milieuverlagen zich meer hebben ontwikkeld in de richting van maatschappelijke verslagen, waarbij naast milieuaspecten er ook aandacht is voor sociale onderwerpen en corporate governance. Daarnaast constateren de onderzoekers dat

als ondernemingen informatie over maatschappelijk verantwoord ondernemen opnemen in de (traditionele) financiële jaarverslaggeving die dan vaak wordt verspreid over verschillende onderdelen van de jaarrekening en het bestuursverslag, waardoor de informatieverschaffing nogal fragmentarisch en onsamenhangend is en de gebruiker daardoor geen goed beeld krijgt van relevante maatschappelijke aspecten van de bedrijfsvoering en de effecten daarvan.

In meer recente studies richten onderzoekers zich onder andere op de naleving en nadere invulling van wetgeving op het gebied van niet-financiële verslaggeving die sinds 2017 van kracht is voor een beperkte groep ondernemingen, dat wil zeggen voor grote organisaties van openbaar belang (OOB's) oftewel voor OOB's met meer dan 500 werknemers en een balanstotaal van meer dan € 20 miljoen of een netto-omzet van meer dan € 40 miljoen.² Zo hebben Kamp-Roelands, Looijenga & Orij (2021) het bestuursverslag van beursfondsen over het boekjaar 2020 onderzocht voor wat betreft de informatieverschaffing over hun impact op de maatschappij in brede zin (zoals milieu-, sociale en ethische aspecten). De onderzoekers stellen vast dat hoewel ondernemingen er meer aandacht aan besteden en daarbij een *purpose*, missie of (maatschappelijk) doel vermelden, een koppeling ontbreekt met concrete langetermijndoelstellingen en de transitie die ze (nog moeten) doormaken. In een eerdere studie (Kamp-Roelands, Van den Ende & De Jong, 2019) waarin de focus ligt op klimaatgerelateerde informatie in het bestuursverslag van beursfondsen over het boekjaar 2018 zijn soortgelijke constatering opgenomen. De klimaatinformatie bij een groot deel van de in het onderzoek betrokken ondernemingen kwalificeren de onderzoekers als 'vrij operationeel'. Het geven van inzicht in hoeverre klimaat is ingebed in de strategie, het risicomanagement en het remuneratiebeleid van de onderneming ontbreekt daarbij nog vaak.³

In de hiervoor besproken studies komt naar voren dat ondernemingen vooral lijken te worden getriggerd door externe prikkels om te rapporteren over duurzaamheid, al dan niet in een separaat verslag. Zo waren in de jaren tachtig en negentig de totstandkoming van allerlei milieuwetten en de discussies

2 OOB's zijn beursgenoteerde ondernemingen, banken, verzekeraars en instellingen die door de overheid als organisatie van openbaar belang worden aangewezen.

3 Andere recente studies zijn onder meer te vinden in een speciale uitgave van het *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie* (nr. 7-8, 2020), getiteld "*The impact of mandatory non-financial reporting on corporate management, behavior and performance*" (Maas & Sampers, 2020; De Waard, Marra, Kranenburg & Van Oorschot, 2020; Stolker, Keshin den Doelder & Sidhu, 2020; Krukkert & De Waard, 2020; Hubers & Thijssens, 2020; Nandram & El Harchaoui, 2020).

daarover aanleiding om te rapporteren over milieuaangelegenheden. Ook de verslaggeving over corporate governance is pas op gang gekomen - medio jaren negentig - toen achtereenvolgende commissies op dat vlak met normen naar buiten traden, eerst in de vorm van aanbevelingen en later in de vorm van een (herziene) code (Nagelkerke & Vergoossen, 1997; Mertens & Wallage, 2004; Bouwer, Janssen & Scheffe, 2018).

Het lijkt er derhalve op dat ondernemingen doorgaans niet zo intrinsiek zijn gemotiveerd om duurzaamheidsinformatie te verstrekken. Daarnaast doet zich het fenomeen voor dat wordt aangeduid met de term 'greenwashing', dat wil zeggen een onderneming schetst in haar externe verslaggeving een 'groener' of meer maatschappelijk verantwoord beeld van zichzelf dan zij daadwerkelijk is (Sahota, 2021).⁴ Dit komt er dus eigenlijk op neer dat als we willen dat duurzaamheidsverslaggeving betekenisvol wordt dat we dat dan moeten regelen op een soortgelijke manier zoals we dat met de financiële verslaggeving hebben gedaan.

Duurzaamheidsverslaggeving: raamwerken

In de afgelopen jaren is met name door niet-gouvernementele organisaties een groot aantal raamwerken ontwikkeld op het gebied van duurzaamheidsverslaggeving en niet-financiële informatieverstrekking.⁵ Ze hebben geen kracht van wet en kunnen door ondernemingen op basis van vrijwilligheid worden gebruikt in het kader van hun externe verslaggeving. Daarnaast blijkt dat ondernemingen die raamwerken gebruiken om nader invulling te geven aan (globaal geformuleerde) wettelijke bepalingen over duurzaamheidsverslaggeving en niet-financiële informatieverstrekking. De raamwerken verschillen voor wat betreft de onderwerpen die ze aansnijden, de mate van detail en de gebruikersgroepen waarop ze zich richten.

4 *Greenwashing* in de duurzaamheidsverslaggeving is te zien als de tegenhanger van *window dressing* in de financiële verslaggeving, waarbij de financiële performance van een onderneming wordt geflatteerd.

5 De Europese Commissie geeft een opsomming van 21 nationale, Europese en internationale raamwerken voor niet-financiële informatieverstrekking (EC, 2017, pp. 3-4). Zie ook La Torre, Sabelfeld, Blomkvist, Tarquinio & Dumay (2018, p. 606); zij hebben het over maar liefst 30 internationale raamwerken voor duurzaamheidsverslaggeving.

Ik zal de volgende raamwerken kort de revue laten passeren:

- de GRI-standaarden,
- de TCFD-aanbevelingen,
- het Integrated Reporting Framework, en
- de SASB-standaarden.

GRI-standaarden

De GRI-standaarden zijn ontwikkeld door de Global Sustainability Standards Board (GSSB) die opereert onder auspiciën van het - in 1997 in Boston opgerichte en tegenwoordig aan de Zuidas in Amsterdam gevestigde - Global Reporting Initiative (GRI). Het doel van die standaarden omschrijft de GSSB als volgt (GSSB, 2022): *“The GRI Standards enable an organization to publicly disclose its most significant impacts on the economy, environment, and people, including impacts on their human rights and how the organization manages these impacts. This enhances transparency on the organization’s impacts and increases organizational accountability. The Standards contain disclosures that allow an organization to report information about its impacts consistently and credibly. This enhances the global comparability and quality of reported information on these impacts, which supports information users in making informed assessments and decisions about the organization’s impacts and contribution to sustainable development.”* De GSSB richt zich dus op een brede kring van belanghebbenden oftewel heeft een *multi-stakeholder*-oriëntatie.

De volgende drie soorten GRI-standaarden worden onderscheiden:

- *Universal Standards* die van toepassing zijn op alle organisaties;
- *Sector Standards* die betrekking hebben op een veertigtal verschillende sectoren, zoals olie en gas, landbouw en visserij, en mijnbouw. Iedere sectorstandaard behandelt onderwerpen die specifiek zijn voor de desbetreffende sector;
- *Topic Standards* bevatten informatievereisten ten aanzien van bepaalde onderwerpen, zoals afval, arbeidsomstandigheden, belastingen.

De GRI-standaarden zijn opgedeeld in verplichtingen (*requirements*), aanbevelingen (*recommendations*) en richtsnoeren (*guidance*). Ondernemingen kunnen kiezen voor een afzonderlijk duurzaamheidsverslag of voor verwijzingen naar informatie die op andere plaatsen of op andere wijzen is gepubliceerd. Om te kunnen vermelden dat de informatievervalsing in overeenstemming is met de GRI-standaarden moet een onderneming voldoen aan de verplichtingen die zijn opgenomen in de standaarden die op haar van toepassing zijn. Opvolging van de daarin opgenomen aanbevelingen en richtsnoeren is daarvoor niet nodig.

TCFD-aanbevelingen

De TCFD-aanbevelingen zijn opgesteld door de Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD) die in 2015 onder de vlag van de G20 Financial Stability Board is opgericht. Het is de bedoeling dat ondernemingen die (niet-bindende) aanbevelingen gebruiken bij het verstrekken van informatie over klimaatgerelateerde financiële risico's en kansen. Bij de formulering van de aanbevelingen heeft de TCFD met name de informatiebehoeften van vermogensverschaffers voor ogen. De taskforce verwacht namelijk dat naleving van zijn aanbevelingen het volgende voordeel heeft (TCFD, 2021): *“Easier or better access to capital by increasing investors’ and lenders’ confidence that the company’s climate-related risks are appropriately assessed and managed.”*

De TCFD-aanbevelingen zijn vormgegeven aan de hand van de volgende vier thema's die de kernelementen vormen van de bedrijfsvoering:

- *governance*: de organisatie binnen de onderneming rondom klimaatgerelateerde risico's en kansen;
- *strategy*: de (mogelijke) effecten van klimaatgerelateerde risico's en kansen op de bedrijfsactiviteiten, strategie en financiële planning;
- *risk management*: de wijze waarop de onderneming klimaatgerelateerde risico's identificeert, beoordeelt en beheerst;
- *metrics and targets*: prestatie-indicatoren en doelen die de onderneming heeft bij het beoordelen en beheersen van klimaatgerelateerde risico's en kansen.

De TCFD beveelt overigens aan om de klimaatgerelateerde financiële informatie op te nemen in de reguliere (financiële) jaarverslaggeving.

Integrated Reporting Framework

Het Integrated Reporting Framework oftewel <IR> Framework is ontworpen door de in 2010 opgerichte International Integrated Reporting Council (IIRC), een internationaal orgaan bestaande uit regelgevers, investeerders, ondernemingen en accountants. De IIRC geeft de volgende doelomschrijving van een geïntegreerd verslag (IIRC, 2021): *“The primary purpose of an integrated report is to explain to providers of financial capital how an organization creates, preserves or erodes value over time. It therefore contains relevant information, both financial and other.”* Hoewel de focus aldus primair licht op de gangbare jaarrekeninggebruikers, geeft de IIRC expliciet aan dat ook andere belanghebbenden - waaronder regelgevers, toezichthouders en beleidsmakers - baat hebben bij een geïntegreerd verslag.

Uitgangspunt van het <IR> Framework is dat waarde niet alleen door of binnen een onderneming wordt gecreëerd, maar dat die ook wordt beïnvloed door de externe omgeving van de onderneming, de relaties met belanghebbenden (*stakeholders*) en de beschikbaarheid en kwaliteit van natuurlijke hulpbronnen. Het rapporteren van uitsluitend financiële informatie is vanuit die optiek beschouwd niet voldoende voor vermogensverschaffers om inzicht te krijgen in de huidige en toekomstige waardecreatie van een onderneming. Het doel van het <IR> Framework is dan ook om de informatie over de strategie, governance, resultaten en toekomstverwachtingen van een onderneming samen te brengen.

Het op basis van het <IR> Framework opgestelde geïntegreerde verslag moet het vermogen van de onderneming om op korte, middellange en lange termijn waarde te (blijven) creëren inzichtelijk maken. Derhalve dient aandacht te worden besteed aan alle vormen van *capitals* waar de onderneming van afhankelijk is en tevens aan de impact van de onderneming op de maatschappij. De IIRC onderscheidt de volgende zes categorieën van *capitals* die voor een onderneming relevant (kunnen) zijn:

- *financial capital*, zoals leningen en eigen vermogen;
- *manufactured capital*, zoals producten, diensten, gebouwen en machines;
- *intellectual capital*, zoals patenten, licenties en copyrights;
- *human capital*, zoals vaardigheden, ervaring en kennis van werknemers;
- *social and relationship capital*, zoals relaties met belanghebbenden en de samenleving;
- *natural capital*, zoals natuurlijke hulpbronnen en het milieu.

Per *capital* moet inzichtelijk worden gemaakt of waarde wordt gecreëerd, verminderd of vernietigd. Het proces van waardecreatie wordt daarnaast beïnvloed door zaken als de governance, kansen, risico's en de strategie van de onderneming. In het geïntegreerde verslag moet ook hier aandacht aan worden besteed, zodat vermogensverschaffers worden geïnformeerd over de houdbaarheid van de strategie, het bedrijfsmodel en het vermogen om waarde te (blijven) creëren. Belangrijk bij dit alles is dat het niet gaat om het losstaand presenteren van allerlei informatie-elementen, maar dat het er juist om draait dat onderwerpen geïntegreerd en in hun onderlinge samenhang worden beschouwd.

Ondernemingen die willen rapporteren op basis van het <IR> Framework, kunnen dat doen in de vorm van een afzonderlijk (geïntegreerd) verslag of in een afgescheiden onderdeel van een ander verslaggevingsdocument, zoals het (traditionele) financiële jaarverslag. Alleen wanneer alle schuin-

en vetgedrukte bepalingen uit het <IR> Framework zijn toegepast, mogen zij vermelden dat het verslag conform dat raamwerk is opgesteld.

SASB-standaarden

De SASB-standaarden zijn in 2018 door de Sustainability Accounting Standards Board (SASB) gepubliceerd. De SASB is in 2011 in de Verenigde Staten opgericht met als doel standaarden te ontwikkelen die beursgenoteerde ondernemingen kunnen gebruiken voor de informatieverschaffing over milieu-, sociale en governance-aspecten in de documenten die zij moeten deponeren bij de U.S. Securities and Exchange Commission, de Amerikaanse beurstoezichthouder. Derhalve richt de SASB zich op de informatiebehoeften van de vermogensverschaffers. *“SASB’s mission is to develop and disseminate sustainability accounting standards that help public corporations disclose material, decision-useful information to investors”*, aldus de SASB zelf (SASB, 2017).

Kenmerkend voor de SASB-standaarden is dat de SASB voor iedere bedrijfstak - 77 in totaal - een eigen (unieke) standaard heeft ontwikkeld. Dit heeft (logischerwijs) te maken met het feit dat duurzaamheidskwesities per bedrijfstak erg van elkaar kunnen afwijken, bijvoorbeeld als gevolg van verschillen in bedrijfsmodellen, productieprocessen of afhankelijkheden van natuurlijke hulpbronnen.

In verband met ontwikkelingen in de Europese Unie en internationaal - waar ik zo meteen nader op zal ingaan - is er een convergentietendens waarneembaar en werken organisaties die zich bezighouden met het opstellen en onderhouden van raamwerken op het gebied van duurzaamheidsverslaggeving en geïntegreerde verslaggeving steeds meer samen. Dit heeft er inmiddels toe geleid dat de IIRC en de SASB in 2021 tot de Value Reporting Foundation (VRF) zijn gefuseerd (VRF, 2021). Daarnaast is het GRI afgelopen voorjaar een samenwerkingsovereenkomst aangegaan met de International Financial Reporting Standards Foundation (IFRS Foundation) - waarover later meer - en is het de bedoeling dat de VRF binnenkort zelfs in de IFRS Foundation opgaat (IFRS Foundation 2022a; IFRS Foundation, 2022e).

Duurzaamheidsverslaggeving: huidige wet- en regelgeving

De wetgeving over duurzaamheidsverslaggeving of niet-financiële verslaggeving van ondernemingen vindt in Nederland haar basis in artikel 391 BW 2 over het bestuursverslag. Sinds jaar en dag bevat dit wetsartikel - zij het in beperkte mate - voorschriften die betrekking hebben op het verstrekken van niet-financiële informatie. Zo moeten ondernemingen in het bestuursverslag de belangrijkste risico's en onzekerheden beschrijven en moet de analyse van de bedrijfsperformance in het bestuursverslag van grote ondernemingen "zowel financiële als niet-financiële prestatie-indicatoren, met inbegrip van milieu- en personeelsaangelegenheden" omvatten.

Lid 5 van artikel 391 BW 2 bepaalt dat bij algemene maatregel van bestuur nadere voorschriften kunnen worden gegeven over de inhoud van het bestuursverslag. Algemene maatregelen van bestuur die zijn verankerd in artikel 391 lid 5 BW 2 en die met name gaan over de verstrekking van niet-financiële informatie, zijn:

- het Besluit inhoud bestuursverslag;
- het Besluit bekendmaking diversiteitsbeleid; en
- het Besluit bekendmaking niet-financiële informatie.

Het Besluit inhoud bestuursverslag stamt uit 2004 en is nadien een aantal keren aangepast. Op grond van dit besluit moeten beursgenoteerde ondernemingen in het bestuursverslag ingaan op de naleving van de zogeheten Nederlandse Corporate Governance Code.⁶ Daarnaast moeten grote beursgenoteerde ondernemingen op basis van het Besluit bekendmaking diversiteitsbeleid informatie verstrekken over de doelstellingen, de uitvoering en de resultaten van het diversiteitsbeleid

6 Op dit moment wordt gewerkt aan het actualiseren van de huidige, uit 2016 daterende, Nederlandse Corporate Governance Code. De bedoeling is dat de code met name wordt bijgesteld op het gebied van langetermijnwaardecreatie, de rol van aandeelhouders, en diversiteit en inclusie. De beoogde inwerkingtreding van de geactualiseerde code is vanaf boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2023 (Monitoring Commissie Corporate Governance Code, 2022). Overigens is het in dit kader van belang om melding te maken van de zogenoemde Tax Governance Code die op initiatief van VNO-NCW tot stand is gekomen en in mei 2022 is gepubliceerd. Naleving van die code door met name het grote, internationaal opererende bedrijfsleven moet belastingontwijking tegengaan en leiden tot meer openheid over hoeveel belasting er wordt betaald, waar die wordt betaald (i.e. in welke landen) en van welke belastingfaciliteiten gebruik wordt gemaakt. VNO-NCW geeft aan dat de Tax Governance Code in de toekomst zou kunnen worden opgenomen in de Nederlandse Corporate Governance Code (VNO-NCW, 2022).

met betrekking tot de samenstelling van het bestuur en de raad van commissarissen.

De belangrijkste algemene maatregel van bestuur in de context van mijn emeritaatsrede is echter het Besluit bekendmaking niet-financiële informatie. Dit besluit is - overigens samen met het Besluit bekendmaking diversiteitsbeleid - een uitvloeisel van EU-richtlijn 2014/95/EU inzake niet-financiële rapportage oftewel de *Non-financial Reporting Directive* (NFRD). Het Besluit bekendmaking niet-financiële informatie en het Besluit bekendmaking diversiteitsbeleid zijn van kracht met ingang van boekjaren die aanvangen op of na 1 januari 2017. Daarmee is de NFRD in de Nederlandse wetgeving geïncorporeerd.

Ik zal nu verder inzoomen op het Besluit bekendmaking niet-financiële informatie.

Besluit bekendmaking niet-financiële informatie

Het Besluit bekendmaking niet-financiële informatie geldt alleen voor grote OOB's, dat wil zeggen voor OOB's met een gemiddeld aantal werknemers over het boekjaar van meer dan 500 en op twee opeenvolgende balansdata een balanstotaal van meer dan € 20 miljoen of een netto-omzet van meer dan € 40 miljoen. Volgens de nota van toelichting op het Besluit bekendmaking niet-financiële informatie gaat het in Nederland om naar schatting 115 ondernemingen.⁷ Zij moeten als onderdeel van het bestuursverslag een - wat wordt genoemd - niet-financiële verklaring openbaar maken die ten minste de volgende informatie bevat:

- een beschrijving van het bedrijfsmodel van de onderneming;
- het beleid en de resultaten van dit beleid, ten aanzien van:
 - milieu-, sociale en personeelsaangelegenheden;
 - eerbiediging van mensenrechten;
 - bestrijding van corruptie en omkoping;
- de voornaamste risico's met betrekking tot deze drie onderwerpen in verband met de bedrijfsactiviteiten en hoe de onderneming die risico's beheerst;
- niet-financiële prestatie-indicatoren die van belang zijn voor de specifieke bedrijfsactiviteiten van de onderneming.

De niet-financiële verklaring bevat, waar dit passend wordt geacht, verwijzingen naar en aanvullende uitleg over posten in de jaarrekening. In uitzonderlijke gevallen kan bepaalde informatie in de niet-financiële

⁷ In de Europese Unie zijn trouwens in totaal circa 11.000 ondernemingen onderworpen aan nationale wetgeving waarin de NFRD is geïncorporeerd (EC, 2021a).

verklaring achterwege blijven, indien die betrekking heeft op ophanden zijnde ontwikkelingen of zaken waarover wordt onderhandeld en openbaarmaking de commerciële positie van de onderneming ernstig zou schaden. Het achterwege laten van informatie in de niet-financiële verklaring mag echter een getrouw en evenwichtig begrip van de ontwikkeling, de resultaten, de positie van de onderneming en de effecten van haar activiteiten niet in de weg staan.

Ondernemingen kunnen bij het opstellen van de niet-financiële verklaring gebruikmaken van nationale, Europese en internationale raamwerken. In dat geval moet in het bestuursverslag wel worden vermeld welk raamwerk is toegepast. De Europese Commissie heeft met het oog daarop niet-bindende richtsnoeren opgesteld voor de rapportage van niet-financiële informatie (EC, 2017), later aangevuld met richtsnoeren specifiek gericht op klimaatrapportage waarin overigens de hiervoor besproken TCFD-aanbevelingen zijn verwerkt (EC, 2019). Dit alles om ondernemingen te helpen niet-financiële informatie op een relevante, nuttige, consistente en beter vergelijkbare manier te rapporteren.

De accountant die de jaarrekening controleert wordt geacht na te gaan of de niet-financiële verklaring overeenkomstig het besluit is opgesteld en met de jaarrekening verenigbaar is, en of de verklaring in het licht van de tijdens de jaarrekeningcontrole verkregen kennis en begrip omtrent de onderneming en zijn omgeving, materiële onjuistheden bevat.

Europese Taxonomieverordening

Grote OOB's zijn ten aanzien van de niet-financiële informatieverschaffing overigens ook - sinds kort - (rechtstreeks) onderworpen aan Europese regelgeving, dat wil zeggen aan de EU-verordening 2020/852 betreffende de totstandkoming van een kader (taxonomie) ter bevordering van duurzame beleggingen. Op grond van die verordening moeten grote OOB's aangeven hoe en in welke mate hun bedrijfsuitoefening verband houdt met economische activiteiten die als ecologisch duurzaam kunnen worden bestempeld.⁸ Het gaat dan om het aandeel van de omzet, het aandeel van de kapitaaluitgaven en het aandeel van de operationele uitgaven die kunnen worden gerelateerd aan ecologisch duurzame economische activiteiten.

8 Om een economische activiteit als ecologisch duurzaam te kunnen kwalificeren, moet die op basis van artikel 3, EU-verordening 2020/852 aan een aantal criteria voldoen. Zo moet de economische activiteit bijdragen aan een of meer van de - in artikel 9 genoemde - zes milieudoelstellingen, zijnde (1) de mitigatie van klimaatverandering, (2) de adaptatie aan klimaatverandering, (3) het duurzaam gebruik en de bescherming van water en mariene hulpbronnen, (4) de transitie naar een circulaire economie, (5) de preventie en bestrijding van verontreiniging en (6) de bescherming en het herstel van de biodiversiteit en ecosystemen.

Welke informatie - met name in de vorm van kritische prestatie-indicatoren - precies moet worden verstrekt en de manier waarop is vermeld in de aan de Taxonomieverordening gekoppelde, door de Europese Commissie uitgevaardigde Gedelegeerde Verordening 2021/2178. De daarin opgenomen rapportageverplichtingen zijn bovendien voor een groot deel gedifferentieerd naar niet-financiële ondernemingen en financiële ondernemingen (dat wil zeggen banken, verzekeringsmaatschappijen, vermogensbeheerders, beleggingsondernemingen).

RJ-richtlijn 400: Bestuursverslag

De bepalingen van artikel 391 BW 2 en de daaraan gekoppelde besluiten zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) nader ingevuld in RJ-richtlijn 400, Bestuursverslag (RJ, 2021a). Naast voorschriften over de inhoud van het bestuursverslag die voor middelgrote en grote ondernemingen gelden, heeft de RJ - in lijn met de wetgeving - voor grote ondernemingen (paragraaf 400.2), grote OOB's (paragraaf 400.3) en beursgenoteerde ondernemingen (paragraaf 400.4) aanvullende voorschriften geformuleerd. Die aanvullende voorschriften hebben voornamelijk betrekking op het verschaffen van niet-financiële informatie. In een eind 2021 gepubliceerde RJ-uiting gaat de RJ in op de additionele informatie die grote OOB's moeten verstrekken naar aanleiding van het definitief worden van de Europese Taxonomieverordening (RJ, 2021b).

Daarnaast heeft de RJ - sinds 2003 - de Handreiking voor Maatschappelijke verslaggeving (hoofdstuk 920) in zijn bundel opgenomen, waarmee hij beoogt ondernemingen een conceptueel kader te bieden dat ze kunnen gebruiken bij het opstellen van hun verslaggeving over de maatschappelijke aspecten van de bedrijfsvoering. In deze handreiking - die nadrukkelijk niet de status heeft van een RJ-richtlijn - heeft de RJ aansluiting gezocht bij de GRI-standaarden (RJ, 2021a).

Wat we kunnen vaststellen, is dat de huidige wet- en regelgeving met betrekking tot de niet-financiële informatieverzameling (nog) erg globaal is, veel keuzemogelijkheden kent en voor een groot deel vrijblijvend van aard is. Zo kunnen ondernemingen die onderworpen zijn aan het Besluit bekendmaking niet-financiële informatie bij het opstellen van de niet-financiële verklaring kiezen uit een groot aantal raamwerken, waarvan ik er zojuist vier heb besproken.

Dat van die keuzevrijheid gebruik wordt gemaakt, blijkt onder meer uit een onderzoek van de AFM die van 89 ondernemingen met een beursnotering in Nederland de bestuursverslagen over het boekjaar 2017 heeft onderzocht. In dat onderzoek komt naar voren dat 57%

van de onderzoekspopulatie expliciet refereert aan de GRI-standaarden en 21% aan het <IR> Framework als het gaat om de niet-financiële informatieverstrekking in het bestuursverslag. Verder besteedt ongeveer 16% van de ondernemingen in het bestuursverslag aandacht aan de TCFD-aanbevelingen en passen die (deels) toe (AFM, 2018).⁹

Het is overigens jammer dat de Nederlandse wetgever er in 2017 niet voor heeft gekozen om één bepaald raamwerk aan te wijzen. Het <IR> Framework had - in ieder geval destijds - het meest voor de hand gelegen, omdat dit raamwerk alle aspecten van de bedrijfsvoering - financieel en niet-financieel - integraal en in hun onderlinge samenhang beschouwt, terwijl bij andere raamwerken de focus vaak ligt op een beperkt aantal aspecten. Bovendien waren er in 2017 al goede voorbeelden beschikbaar van ondernemingen die - op vrijwillige basis - geïntegreerde jaarverslagen publiceerden gebaseerd op het <IR> Framework, zoals AEGON, Akzo Nobel, BAM en Randstad (Orij en Vergoossen, 2017).¹⁰

Duurzaamheidsverslaggeving, quo vadis?

De contouren waarlangs de duurzaamheidsverslaggeving in Nederland zich verder zal ontwikkelen waren met de implementatie van de NFRD in de Nederlandse wetgeving al tot op zekere hoogte zichtbaar geworden, maar tekenen zich nu nog duidelijker af met de komst van de EU-richtlijn inzake duurzaamheidsrapportage door ondernemingen oftewel de *Corporate Sustainability Reporting Directive* (CSRD).¹¹ Het oorspronkelijke richtlijnvoorstel van de Europese Commissie dateert van 21 april 2021 (EC, 2021a; EC, 2021b). Na de nodige wijzigingen, hebben de Raad en het Europees Parlement op 21 juni 2022 een voorlopig politiek akkoord bereikt over de finale tekst van de CSRD (EC, 2022b). Ik zal in het vervolg van mijn betoog uitgaan van die tekst. Hoewel het politiek akkoord nog moet worden goedgekeurd door de Raad en het Europees Parlement en daarna de CSRD nog formeel door deze EU-instellingen moet worden aangenomen, is de verwachting dat de tekst inhoudelijk niet meer (substantieel) zal wijzigen.

9 Zie Breijer & Orij (2022) voor een uitgebreid onderzoek naar het gebruik van een negental raamwerken voor niet-financiële informatieverstrekking door beursgenoteerde ondernemingen behorende tot de STOXX Europe 600 Index over de boekjaren 2012-2020.

10 De FEE geeft in een position paper uit die tijd aan het meest te zien in een combinatie van drie raamwerken, namelijk die van IIRC (<IR> Framework), GRI en SASB (FEE, 2016). Zie ook Hurks, Langendijk & Nandram (2015) die onderzoek hebben gedaan naar de toepassing van het <IR> Framework in de praktijk.

11 Zie in dit kader ook onder meer Van Dijk & Hijink (2021), Van Geffen (2021) en De Groot, Koster & Van Oostrum (2022).

De CSRD moet de tekortkomingen van de huidige wet- en regelgeving met betrekking tot de niet-financiële informatieverzameling verhelpen en moet bijdragen aan het behalen van de doelen van het Parijse klimaatakkoord.¹² De CSRD maakt deel uit van een omvangrijk Europees regelgevingspakket - gekoppeld aan de Europese Green Deal - dat erop is gericht de kwaliteit van informatie over de invloed van ondernemingen op het milieu en de maatschappij te vergroten en te verbeteren om zo de overgang naar een duurzame economie te ondersteunen (EC, 2021a).

Naast de CSRD en de zojuist besproken Europese Taxonomieverordening speelt in dat kader EU-verordening 2019/2088 betreffende informatieverzameling over duurzaamheid in de financiële dienstensector - oftewel de *Sustainable Finance Disclosure Regulation* (SFDR) - een belangrijke rol. De SFDR geldt onder meer voor vermogensbeheerders en beleggingsadviseurs die uitvoeriger moeten communiceren over (ongunstige) duurzaamheidskenmerken van beleggingsproducten, zodat institutionele en particuliere eindbeleggers beter in staat zijn een duurzaam beleggingsbeleid te voeren en weloverwogen, duurzame beleggingsbeslissingen te nemen.¹³ De SFDR heeft aldus een indirecte werking, omdat vermogensbeheerders en beleggingsadviseurs die die beleggingsproducten aanbieden of aanprijzen er bij ondernemingen op zullen aandringen om de benodigde duurzaamheidsinformatie op te hoesten, zodat ze die kunnen verzamelen en vervolgens kunnen verstrekken aan hun cliënten.

Euronext Amsterdam speelt hier overigens op in door de introductie - in mei 2022 - van de zogenaemde AEX ESG-index, waarin de aandelen zijn opgenomen van 25 ondernemingen die vooroplopen qua duurzaamheid oftewel hoog scoren op ESG (dat wil zeggen Ecologische aspecten, Sociale aspecten en aspecten van Goed bestuur).¹⁴

Terug naar de CSRD. Die komt in de plaats van de NFRD en zal in de nationale wetgeving van de EU-lidstaten moeten worden geïncorporeerd. Tabel 2 omvat een schematisch overzicht van de belangrijkste veranderingen waar ik nu nader op zal ingaan.

12 Zie Overeenkomst van Parijs d.d. 12 december 2015 die is ondertekend door bijna 200 landen. Deze overeenkomst is opgenomen in het Publicatieblad van de Europese Unie d.d. 19 oktober 2016. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:22016A1019\(01\)&from=NL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:22016A1019(01)&from=NL)

13 Zie onder meer Kamp-Roelands, Van den Ende & Looijenga (2020) en Kuijpers & De Klerk (2021).

14 Zie *Het Financieele Dagblad* d.d. 13 mei 2022, p. 22, Euronext introduceert index die het klimaat moet helpen.

Tabel 2: NFRD en CSRD met elkaar vergeleken

Non-financial Reporting Directive (NFRD)		Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)
Organisaties van openbaar belang met meer dan 500 werknemers (grote OOB's)	Scope	(1) Grote OOB's (2) Grote ondernemingen, niet zijnde grote OOB's (3) Middelgrote en kleine beursgenoteerde ondernemingen (4) Bepaalde ondernemingen met hoofdkantoor buiten Europese Unie
Vanaf boekjaren die op of na 1 januari 2017 aanvangen	Inwerkingtreding	Gefaseerd vanaf boekjaren die op of na 1 januari 2024, 2025, 2026 respectievelijk 2028 aanvangen
Circa 115	Aantal ondernemingen in Nederland	Circa 3.500
Kan in afzonderlijk rapport	Duurzaamheidsrapportage	Verplicht in bestuursverslag
Nee	Uniform elektronisch verslaggevingsformaat	Ja
Betrekkelijk globaal en minder prescriptief	Regels	Behoorlijk gedetailleerd en meer prescriptief
Niet verplicht	Assurance	Verplicht ten minste beperkte mate van zekerheid door controlerend accountants of onafhankelijke verleners van assurancediensten

Implementatie van de CSRD zal er in de Europese Unie toe leiden dat het aantal ondernemingen dat niet-financiële informatie in het bestuursverslag moet verstrekken aanmerkelijk zal toenemen. Op dit moment zijn alleen grote OOB's daartoe verplicht. Dat zijn dus - zoals eerder gemeld - OOB's met een gemiddeld aantal werknemers over het boekjaar van meer dan 500 en op twee opeenvolgende balansdata een balanstotaal van meer dan € 20 miljoen of een netto-omzet van meer dan € 40 miljoen. In de nabije toekomst zal die verplichting gaan gelden voor:

- alle beursgenoteerde ondernemingen die niet als 'micro' kwalificeren, dat wil zeggen beursgenoteerde ondernemingen die op twee opeenvolgende balansdata aan ten minste twee van de volgende drie criteria voldoen:
 - het gemiddelde aantal werknemers is 10 of meer;
 - het balanstotaal is meer dan € 350.000;
 - de netto-omzet is meer dan € 700.000; en

- alle niet-beursgenoteerde ondernemingen die als 'groot' kwalificeren, dat wil zeggen niet-beursgenoteerde ondernemingen die op twee opeenvolgende balansdata aan ten minste twee van de volgende drie criteria voldoen:
 - het gemiddelde aantal werknemers is 250 of meer;
 - het balanstotaal is meer dan € 20 miljoen;
 - de netto-omzet is meer dan € 40 miljoen.

In de Europese Unie gaat het dan om ongeveer 49.000 ondernemingen (EC, 2021a). In Nederland wordt het aantal ondernemingen dat onder de scope van de CSRD gaat vallen geschat op circa 3.500.¹⁵

Het is de bedoeling dat de rapportageverplichting gebaseerd op de CSRD gefaseerd wordt ingevoerd. Het invoeringsschema ziet er als volgt uit:

- met ingang van boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2024: grote OOB's, dat wil zeggen de ondernemingen die op dit moment zijn onderworpen aan de op de NFRD gebaseerde wetgeving;
- met ingang van boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2025 voor grote ondernemingen, niet zijnde grote OOB's;
- met ingang van boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2026 voor middelgrote en kleine beursgenoteerde ondernemingen.¹⁶

Daarnaast is het de bedoeling dat met ingang van boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2028 ook ondernemingen met een hoofdkantoor buiten de Europese Unie (*third-country undertakings*) onder de reikwijdte van de CSRD gaan vallen als ze in de Europese Unie een netto-omzet van meer dan € 150 miljoen genereren en ten minste één dochtermaatschappij of filiaal in de Europese Unie hebben.¹⁷

15 Dat is althans het aantal dat is genoemd tijdens een door de RJ en EFRAG op 15 juni 2022 in Amsterdam georganiseerde *outreach* over duurzaamheidsverslaggeving. Het lijkt erop dat het precieze aantal niet is te achterhalen. De Kamer van Koophandel deelt de ondernemingen namelijk niet in op basis van de wettelijke groottecriteria (artikel 395a-398 BW 2). Bovendien is niet duidelijk hoeveel grote ondernemingen gebruik maken van de groepsvrijstellingsregeling (artikel 403 BW 2) en de tussenhoudstervrijstellingsregeling (artikel 408 BW 2). In een publicatie van de Kamer van Koophandel (2021) heb ik gelezen dat 1.100 ondernemingen (met 250 of meer werknemers) tot het grootbedrijf worden gerekend, terwijl ik in de memorie van toelichting op de Uitvoeringswet richtlijn jaarrekening (Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar 2014-2015, kamerstuk 34176, nr. 3) heb gelezen dat het aantal grote ondernemingen op basis van informatie van de Kamer van Koophandel(!) wordt geschat op 4.200...

16 Middelgrote en kleine beursgenoteerde ondernemingen zijn beursgenoteerde ondernemingen die niet als 'groot' en niet als 'micro' kwalificeren. De rapportageverplichting gebaseerd op de CSRD gaat aldus niet gelden voor micro-ondernemingen en niet-beursgenoteerde middelgrote en kleine ondernemingen.

17 In het oorspronkelijke richtlijnvoorstel van de Europese Commissie vallen ondernemingen met een hoofdkantoor buiten de Europese Unie niet onder de scope van de CSRD (EC, 2021b; EC, 2022b).

De CSRD biedt - in tegenstelling tot de NFRD - de EU-lidstaten niet de mogelijkheid om ondernemingen toe te staan om de vereiste duurzaamheidsinformatie te presenteren in een afzonderlijk rapport dat geen deel uitmaakt van het bestuursverslag. De CSRD verlangt expliciet dat de duurzaamheidsrapportage wordt opgenomen in het bestuursverslag, waarmee die dus deel gaat uitmaken van de (gebruikelijke) jaarverslaggeving.¹⁸ Bovendien wordt het verplicht om naast de jaarlijkse financiële informatie ook de duurzaamheidsinformatie in een uniform elektronisch verslagleggingsformaat (i.e. XHTML-formaat) op te stellen, zodat die gemakkelijker toegankelijk is en beter kan worden vergeleken in de tijd en tussen ondernemingen.¹⁹

Net als in de NFRD wordt in de CSRD een brede definitie ten aanzien van duurzaamheid gehanteerd. Hoewel de focus sterk is gericht op milieu- en klimaataangelegenheden, behelst het meer. In de CSRD omvatten de - wat wordt genoemd - duurzaamheidsaspecten (*sustainability matters*) ecologische factoren, sociale en werkgelegenheidszaken, eerbiediging van mensenrechten, governancefactoren en bestrijding van corruptie en omkoping.²⁰

Naast de eisen die de op de NFRD gebaseerde wetgeving stelt aan de niet-financiële informatieverschaffing, vloeien uit de CSRD (onder meer) nog de volgende additionele verplichtingen voort:

- formuleren van doelstellingen op duurzaamheidsgebied en rapporteren over de voortgang van de onderneming bij het bereiken van die doelstellingen;
- beschrijven van de rol van bestuurs-, leidinggevende en toezichhoudende organen van de onderneming ten aanzien van duurzaamheidsaspecten en van hun kennis en vaardigheden om die rol te vervullen;

¹⁸ Het is dan wel van belang dat het bestuursverslag publiekelijk beschikbaar is. Dat is in Nederland op dit moment niet altijd het geval. Op basis van artikel 394 lid 4 BW 2 kunnen rechtspersonen die een bestuursverslag moeten opstellen de deponering van het bestuursverslag bij het handelsregister namelijk achterwege laten, indien zij het bestuursverslag ten kantore van de rechtspersoon ter inzage van een ieder houden en op verzoek een volledig of gedeeltelijk afschrift daarvan tegen maximaal de kostprijs wordt verstrekt. Uit onderzoek blijkt echter dat een aanmerkelijk deel van de grote rechtspersonen van deze vrijstellingsmogelijkheid gebruik maakt en dat het met de beschikbaarstelling van niet-gedeponeerde bestuursverslagen slecht is gesteld. Over boekjaar 2017 heeft ruim een derde deel van de grote rechtspersonen het bestuursverslag niet gedeponeerd. Daarvan heeft slechts ongeveer de helft (uiteindelijk) gehoor gegeven aan een inzageverzoek (Vergoossen & Van Beest, 2019; Vergoossen & Van Beest, 2021). Het is dan ook goed dat de - op artikel 30.1 Richtlijn 2013/34/EU gebaseerde - vrijstellingsmogelijkheid die de Nederlandse wet biedt voor grote rechtspersonen zal komen te vervallen. De CSRD voorziet namelijk in een wijziging op dit punt van artikel 30.1 Richtlijn 2013/34/EU (zie EC (2022b), artikel 1(8)).

¹⁹ XHTML staat voor *Extensible Hypertext Markup Language*.

²⁰ Zie EC (2022b), artikel 1(2)) en artikel 2.24 EU-verordening 2019/2088.

- kennisgeven van het bestaan van stimuleringsregelingen voor leden van bestuurs-, leidinggevende en toezichthoudende organen die verband houden met duurzaamheidsaspecten;
- rapporteren op basis van wat wordt genoemd de dubbele-materialiteitsbenadering, dat wil zeggen dat de onderneming niet alleen verslag moet doen over de invloed van duurzaamheidsaspecten op de (financiële) performance van de onderneming, maar ook omgekeerd over de invloed van de bedrijfsactiviteiten op duurzaamheidsaspecten;
- beschrijven van bestaande en mogelijke negatieve effecten van de waardeketen van de onderneming, evenals de genomen maatregelen en de resultaten daarvan om die effecten te voorkomen, te verhelpen of te mitigeren.

De twee laatstgenoemde verplichtingen - het rapporteren op basis van dubbele materialiteit en het verschaffen van informatie over (mogelijke) negatieve effecten van de waardeketen van de onderneming - zijn betrekkelijk nieuw in de externe verslaggeving en het is allesbehalve duidelijk hoe daar in de verslaggevingspraktijk handen en voeten aan moet/kan worden gegeven. In zal daar nu dan ook wat dieper op ingaan.

Dubbele materialiteit

De dubbele-materialiteitsbenadering die nu verankerd is in de CSRD, vindt haar oorsprong in de Mededeling van de Europese Commissie over richtsnoeren met betrekking tot de klimaatrapportage (EC, 2019; Adams, Alhamood, He, Tian, Wang & Wang, 2021). De dubbele-materialiteitsbenadering omvat:

- financiële materialiteit (*financial materiality*) en
- ecologische en maatschappelijke materialiteit (*environmental and social materiality*).²¹

Financiële materialiteit wil zeggen dat klimaatgerelateerde informatie wordt gerapporteerd als dat nodig is voor een goed begrip van de ontwikkeling, de resultaten en de positie van de onderneming of in brede zin als die van invloed is op de waarde van de onderneming. Het perspectief is als het ware *outside-in*, dat wil zeggen het gaat daarbij om de financiële risico's die een onderneming loopt door bijvoorbeeld

²¹ In het concept van de eind april 2022 gepubliceerde European Sustainability Reporting Standard 1 (ESRS 1), *General principles*, wordt in het kader van dubbele materialiteit gesproken over *financial materiality* respectievelijk *impact materiality*. De ESRSs zal ik zo meteen nader belichten.

klimaatverandering of grondstoffenschaarste. Dit is primair van belang voor beleggers. *Outside-in* is - zou je kunnen zeggen - de traditionele invalshoek in de externe verslaggeving van ondernemingen.

Ecologische en maatschappelijke materialiteit wil zeggen dat klimaatgerelateerde informatie wordt gerapporteerd als dat nodig is voor een goed begrip van de invloed die de onderneming heeft op de 'buitenwereld'. Hier is het perspectief *inside-out* oftewel het betreft het effect van de bedrijfsactiviteiten op het milieu en de samenleving. Dit is van belang voor de brede groep van *stakeholders*, waaronder consumenten, werknemers, leveranciers, organisaties uit het maatschappelijk middenveld. Overigens zullen door de verander(en)de *mindset* ook steeds meer beleggers belang hechten aan informatie over de invloed op het klimaat van ondernemingen waarin zij beleggen.

De dubbele-materialiteitsbenadering impliceert dat ook wordt gekeken naar de interconnectiviteit van beide soorten materialiteit, dat wil zeggen ook de gevolgen van de klimaatimpact van de onderneming op de waarde van de onderneming zelf worden in ogenschouw genomen.

Het zal duidelijk zijn dat het voor ondernemingen nog heel wat voeten in de aarde zal hebben om aan die dubbele-materialiteitsbenadering invulling te geven, vooral ten aanzien van de ecologische en maatschappelijke materialiteit.²²

Waardeketen

Dan de informatieverzorging over de waardeketen. Daar zitten voor wat betreft de concretisering wellicht nog meer haken en ogen aan dan aan de rapportering op basis van de dubbele materialiteit.²³ De waardeketen omvat de bedrijfsactiviteiten van de onderneming zelf en die van de zakelijke relaties (zowel upstream als downstream) en de betrokken productie- en toeleveringsketens. Ondernemingen die onder het werkingsgebied van de CSRD gaan vallen, worden geacht informatie te verstrekken over (mogelijke) misstanden en negatieve effecten van (bedrijfs)activiteiten in de gehele waardeketen ten aanzien van de naleving van mensenrechten en het milieu. Ze moeten dus bijvoorbeeld nagaan in hoeverre grondstoffen milieubewust worden gedolven of

22 Zie onder meer Baumüller & Sopp (2022) voor een bespreking van de implicaties die daarmee gepaard gaan.

23 Zie in dit kader Mol (2015) die ingaat op de relatie tussen transparantie en duurzaamheid van de waardeketen en aangeeft dat die niet altijd positief is. Hij beweert onder meer (p. 158): *“With the advancement of transparency and the popularity of information-based modes of governing value chain sustainability environmental politics can fall victim to a tsunami of environmental information and data smog and to drowning in disclosure.”*

aangekochte producten op een eerlijke, veilige en verantwoorde wijze worden geproduceerd. Ook zullen ondernemingen bij geconstateerde misstanden of negatieve effecten moeten bespreken welke maatregelen ze hebben genomen om die te voorkomen, te verhelpen of te mitigeren en wat de resultaten van die maatregelen zijn. Het zal duidelijk zijn dat het voor veel ondernemingen geen sinecure zal zijn om daar een voldoende betrouwbaar beeld van te geven.²⁴ De interne (risico)beheersings- en managementinformatiesystemen zullen daarop dan ook moeten worden ingericht.

De verplichting om informatie te verschaffen over de waardeketen houdt nauw verband met een andere EU-richtlijn die op dit moment onder handen is. Het betreft de in februari 2022 door de Europese Commissie voorgestelde EU-richtlijn inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid oftewel de *Corporate Sustainability Due Diligence Directive* (CSDDD). De Europese Commissie beoogt met de CSDDD dat ondernemingen hun volledige waardeketen verplicht moeten checken op misstanden op het gebied van mensenrechten, zoals kinderarbeid en uitbuiting van werknemers, en op het gebied van milieu, zoals CO₂-emissies en watervervuiling. Vervolgens moeten de ondernemingen de geconstateerde misstanden op die terreinen aanpakken (EC, 2022a).

De ondernemingen die onder de reikwijdte van de CSDDD gaan vallen wijken echter af van de ondernemingen die onder de scope van de CSRD gaan vallen. In de CSDDD zijn dat in eerste instantie alleen de ondernemingen met meer dan 500 werknemers en een wereldwijde netto-omzet van meer dan € 150 miljoen, twee jaar later gevolgd door de ondernemingen met meer dan 250 werknemers en een wereldwijde netto-omzet van meer dan € 40 miljoen die (vooral) actief zijn in sectoren waar het risico op misstanden het grootst is, waaronder de kledingindustrie, landbouw, bosbouw en delfstoffenwinning. Bovendien is het de bedoeling

24. Overigens zijn er nu ook al ondernemingen die daar op een inspirerende wijze invulling aan lijken te geven. Zo heeft Philips de Kristalprijs 2021 gewonnen. De Kristal is een jaarlijkse prijs die wordt uitgereikt aan de onderneming met de beste verslaggeving op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen. De volgende passages uit het juryrapport zijn hier relevant (Ministerie van EZK/NBA, 2021, p. 25): "... Ook is de Jury zeer te spreken over de manier waarop de organisatie haar duurzaamheidsprestaties door de gehele keten op kwantitatieve wijze weet te monitoren en rapporteren. De organisatie besteedt daarnaast nadrukkelijk aandacht aan haar duurzaamheidsprestaties in de verschillende landen waar zij actief is en de manier waarop zij haar leveranciers aanmoedigt om hun duurzaamheidsprestaties te verbeteren. Het geeft een duidelijk signaal af dat Philips zich zeer bewust is van de gebieden waar zij impact op heeft, maar ook van de keten waarop zij invloed kan uitoefenen. ... Wel vindt de Jury dat er nog ruimte is voor verbetering. Het is vooralsnog onduidelijk hoe de waardeketens per divisie eruit zien. Dit is wellicht te complex om in het jaarverslag te presenteren maar publicatie van een apart verslag hierover zou overhangen kunnen worden. ..."

dat ook ondernemingen van buiten de Europese Unie met een netto-omzet in de Europese Unie van meer dan € 150 miljoen respectievelijk € 40 miljoen onder de reikwijdte van de CSDDD gaan vallen

De hierboven beschreven ketenverantwoordelijkheid betekent overigens dat het niet alleen beursgenoteerde en grote ondernemingen zijn die te maken krijgen met de wetgeving die uit de CSRD en de CSDDD voortvloeit, maar dat ook ondernemingen in het midden- en kleinbedrijf hiermee zullen worden geconfronteerd zodra ze - bijvoorbeeld als leverancier of afnemer - onderdeel uitmaken van de waardeketen van een beursgenoteerde of grote onderneming. Beursgenoteerde en grote ondernemingen die moeten rapporteren over duurzaamheid in hun waardeketen, kunnen immers voor wat betreft de informatievoorziening hogere eisen gaan stellen aan hun partners in die keten.

Standaarden voor duurzaamheidsrapportage

De CSRD bepaalt dat ondernemingen de informatie over duurzaamheidsaspecten verstrekken in overeenstemming met nog in ontwikkeling zijnde standaarden voor duurzaamheidsrapportage (*sustainability reporting standards*) die op basis van de driedeling 'environmental-social-governance' (ESG) worden opgezet. De standaarden voor duurzaamheidsrapportage zetten uiteen - rekening houdend met het onderwerp van een bepaalde standaard - welke informatie ondernemingen moeten verschaffen over:

- ecologische factoren (*environmental factors*), inclusief informatie over:
 - mitigatie van klimaatverandering;
 - aanpassing aan klimaatverandering;
 - water en mariene hulpbronnen;
 - gebruik van hulpbronnen en circulaire economie;
 - verontreiniging;
 - biodiversiteit en ecosystemen;
- sociale factoren en factoren op het gebied van mensenrechten (*social factors*), inclusief informatie over:
 - gelijke kansen voor iedereen, waaronder gendergelijkheid, gelijk loon voor hetzelfde werk, training, inclusie van mensen met een handicap, maatregelen tegen geweld en intimidatie op het werk, diversiteit;
 - arbeidsomstandigheden, waaronder veilige en flexibele werkomgeving, adequate lonen, sociale dialoog, vrijheid van vereniging, bestaan van ondernemingsraden, collectieve

- onderhandelingen en betrokkenheid van werknemers, balans tussen werk en privé;
- het respecteren van mensenrechten, fundamentele vrijheden, democratische beginselen en normen op die gebieden vastgesteld door internationale organisaties;
- factoren van goed bestuur (*governance factors*), inclusief informatie over:
 - de rol van bestuurs-, leidinggevende en toezichthoudende organen met betrekking tot duurzaamheidsaspecten;
 - de systemen van interne beheersing en risicomanagement ten aanzien van het duurzaamheidsrapportageproces;
 - bedrijfsethiek en bedrijfscultuur, waaronder bestrijding van corruptie en omkoping, de bescherming van klokkenluiders en dierenwelzijn;
 - politieke betrokkenheid, waaronder lobbyactiviteiten;
 - het beheer en de kwaliteit van de relaties met klanten, leveranciers en andere partijen die worden geraakt door de activiteiten van de onderneming, waaronder betalingspraktijken.

Dit zijn de in de CSRD geschetste ESG-kaders die om een nadere invulling vragen. Inmiddels is op verzoek van de Europese Commissie door de European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) aan de totstandkoming van European Sustainability Reporting Standards (ESRSs) gewerkt (EFRAG, 2021b; EFRAG, 2022a). Daartoe is binnen EFRAG naast de poot die zich richt op de financiële verslaggeving een poot opgezet specifiek gericht op de duurzaamheidsverslaggeving. Het voorbereidende werk wordt gedaan door de EFRAG Sustainability Reporting Technical Expert Group (EFRAG SR TEG) die opereert onder de EFRAG Sustainability Reporting Board (EFRAG SRB). Het is de bedoeling dat de door EFRAG SR TEG ontwikkelde en door EFRAG SRB geaccordeerde standaarden te zijner tijd door de Europese Commissie worden vastgesteld en in de vorm van - wat wordt genoemd - gedelegeerde handelingen (*delegated acts*) worden uitgevaardigd. Door de Europese Commissie uitgevaardigde gedelegeerde handelingen zijn rechtstreeks van kracht, dat wil zeggen dat ze niet eerst in de nationale wetgeving van de EU-lidstaten hoeven te worden verwerkt. In de CSRD is vastgelegd dat de Europese Commissie uiterlijk op 30 juni 2023 een eerste set van algemene standaarden zal vaststellen, uiterlijk op 30 juni 2024 gevolgd door een tweede set van aanvullende en sectorspecifieke standaarden. Die tweede set is nodig aangezien de duurzaamheidsaspecten waarmee een onderneming te maken heeft voor

een groot deel samenhangen met de bedrijfstak(ken) waarin zij acteert.²⁵ Dertien ESRSs behorende tot de eerste set zijn eind april 2022 in concept naar buiten gebracht voor commentaar en zullen dus - rekening houdende met ontvangen opmerkingen - binnen niet al te lange tijd worden vastgesteld (EFRAG, 2022c).²⁶ Hieronder volgt een opsomming van die conceptstandaarden (*exposure drafts*) die in totaal maar liefst 395 pagina's beslaan:

- *cross-cutting standards*:
 - *ESRS 1 General principles*;
 - *ESRS 2 General, strategy, governance and materiality assessment*;
- *environmental standards*:
 - *ESRS E1 Climate change*;
 - *ESRS E2 Pollution*;
 - *ESRS E3 Water and marine resources*;
 - *ESRS E4 Biodiversity and ecosystems*;
 - *ESRS E5 Resource use and circular economy*;
- *social standards*:
 - *ESRS S1 Own workforce*;
 - *ESRS S2 Workers in the value chain*;
 - *ESRS S3 Affected communities*;
 - *ESRS S4 Consumers and end-users*;
- *governance standards*:
 - *ESRS G1 Governance, risk management and internal control*;
 - *ESRS G2 Business conduct*.

Europese versus internationale standaarden

De vraag die zich opdringt is of het opstellen van (omvangrijke) eigen, Europese standaarden wel verstandig en nodig is. Immers er zijn al diverse organen bezig (geweest) met het formuleren van kaders, standaarden, normen of aanbevelingen. Ik heb zojuist een viertal - GRI, TCFD, IIRC en SASB - kort de revue laten passeren. Daarnaast heeft de International Financial Reporting Standards Foundation (IFRS Foundation) in november 2021 de International Sustainability Standards Board (ISSB) opgericht die IFRS Sustainability Disclosure Standards gaat concipiëren en uitvaardigen, en aangegeven te gaan steunen op en nauw te gaan samenwerken met wat wordt genoemd *leading investor-focused sustainability disclosure*

²⁵ Overigens is het de bedoeling dat voor middelgrote en kleine beursgenoteerde ondernemingen vereenvoudigde standaarden worden opgesteld.

²⁶ Voor de goede orde zij vermeld dat deze concept-ESRSs nog zijn ontwikkeld door de Project Task Force on European Sustainability Reporting Standards (PTF-ESRS), de voorloper van de EFRAG SRB en de EFRAG SR TEG (EFRAG, 2022b).

organisations (IFRS Foundation, 2021a; IFRS Foundation, 2021b).

De ISSB heeft eind maart 2022 al een tweetal conceptstandaarden gepubliceerd waarvan het de bedoeling is dat die nog voor het jaareinde definitief worden gemaakt. Het betreft de volgende conceptstandaarden die met name betrekking hebben op de 'E' van de afkorting 'ESG':

- *IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information;*
- *IFRS S2 Climate-related Disclosures.*

De ISSB zegt dat de conceptstandaarden voortbouwen op de aanbevelingen van de TCFD en de standaarden van de SASB (IFRS Foundation, 2022b).

In de CSRD geeft de Europese Commissie aan dat bij het formuleren van de eigen, Europese standaarden zoveel mogelijk rekening zal worden gehouden met bestaande (wereldwijde) initiatieven. In dat kader hebben de PTF-ESRS van EFRAG en GRI in juli 2021 een samenwerkingsverklaring ondertekend (EFRAG, 2021a).

Hoewel de Europese Commissie op dit moment veel verder lijkt te zijn met de ontwikkeling van standaarden voor duurzaamheidsverslaggeving, ware het in mijn optiek beter geweest om aansluiting te zoeken bij de ISSB en actief daarin te participeren (Vergoossen, 2021).²⁷ Dat is eigenlijk ook de kant die de Nederlandse regering op wil. In een brief aan de Tweede Kamer benadrukt ze het belang van het zoeken naar aansluiting bij internationale ontwikkelingen en geeft ze aan erop te blijven aandringen dat de Europese Commissie "haar invloed aanwendt en zich flexibel toont om te komen tot een wereldwijd gelijk speelveld door middel van een internationale standaard." Daarbij wordt expliciet verwezen naar de initiatieven van de IFRS Foundation, TCFD en GRI.²⁸

Waarom het wiel steeds opnieuw proberen uit te vinden? Ondernemingen - met name als ze internationaal opereren of waardeketens hebben die beginnen of eindigen buiten de Europese Unie - zijn gebaat met één set van standaarden op het gebied van duurzaamheidsverslaggeving die wereldwijd wordt aanvaard. In de Europese Unie zou dat kunnen worden geregeld naar analogie van de IFRSs die in de Europese Unie moeten worden toegepast door ondernemingen met beursgenoteerde effecten bij het opstellen van de (geconsolideerde) jaarrekening. De IFRSs worden opgesteld en vastgesteld door de International Accounting Standards Board (IASB), net als de ISSB een (privaatrechtelijk) orgaan dat ressorteert

²⁷ Zie in dit kader ook Baks, Hijink & Rietveld (2021).

²⁸ Zie Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar 2020-2021, Nieuwe Commissievoorstellen en initiatieven van de lidstaten van de Europese Unie, kamerstuk 22112, nr. 3132, 11 juni 2021.

onder de IFRS Foundation. Vervolgens krijgen de IFRSs in de Europese Unie kracht van wet zodra de Europese Commissie ze na het doorlopen van een zorgvuldige goedkeuringsprocedure (*endorsement procedure*) uiteindelijk accordeert.²⁹

Nu is het wel zo dat het (primaire) doel dat de Europese Unie met duurzaamheidsverslaggeving nastreeft, afwijkt van het doel dat de ISSB voor ogen heeft. De Europese Unie wil dat duurzaamheidsverslaggeving heel nadrukkelijk een bijdrage levert aan een duurzame samenleving en gaat uit van een brede groep van belanghebbenden (*multi-stakeholder-oriëntatie*). De ISSB daarentegen richt zich met name op de kapitaalmarktdeelnemers (*capital market- of shareholder-oriëntatie*). “*The proposals set out requirements for the disclosure of material information about a company’s significant sustainability-related risks and opportunities that is necessary for investors to assess a company’s enterprise value*”, aldus de IFRS Foundation in een persbericht d.d. 31 maart 2022 over de publicatie van de eerste twee conceptstandaarden IFRS S1 en IFRS S2 (IFRS Foundation, 2022b).

Dit neemt niet weg dat de IFRS Foundation ook wel oog lijkt te hebben voor het (brede) maatschappelijke belang van duurzaamheidsverslaggeving. Zo zijn de IFRS Foundation en GRI afgelopen voorjaar een samenwerkingsovereenkomst aangegaan waarin is vastgelegd dat de onder hen ressorterende regelgevende organen - ISSB respectievelijk GSSB - hun werkzaamheden zullen proberen te coördineren en op elkaar af te stemmen. In een persbericht van de IFRS Foundation d.d. 24 maart 2022 zegt de directeur van GRI daarover het volgende (IFRS Foundation, 2022a): “*The Memorandum of Understanding between GRI and the IFRS Foundation is a strong signal to capital markets and society that a comprehensive reporting system, which combines financial and impact materiality for sustainability reporting, is possible on a global scale. Aligning GRI’s established and widely adopted standards for sustainability impacts with the investor-focused standards being developed by the ISSB will benefit both companies and investors, as well as a wide range of stakeholders around the world.*”³⁰ Daarnaast is het de bedoeling dat de VRF - het orgaan waarin de IIRC en de SASB in 2021 zijn gefuseerd - binnenkort zelfs opgaat in de IFRS Foundation (IFRS Foundation, 2022e).

Vermeldenswaardig in het kader van de internationale samenwerking en het streven naar convergentie is overigens een persbericht van de

29 Zie in dit kader ook Vergoossen (2007).

30 Zie ook IFRS Foundation (2022d) waarin een update wordt gegeven van de samenwerking.

IFRS Foundation d.d. 27 april 2022 waarin wordt medegedeeld dat de ISSB een werkgroep opricht om de regelgevende processen omtrent duurzaamheidsverslaggeving die internationaal en in verschillende jurisdicties plaatsvinden beter op elkaar af te stemmen. Over de samenstelling van die werkgroep wordt het volgende medegedeeld (IFRS Foundation, 2022c): *“Members of the working group are the Chinese Ministry of Finance, the European Commission, the European Financial Reporting Advisory Group, the Japanese Financial Services Authority, the Sustainability Standards Board of Japan Preparation Committee, the United Kingdom Financial Conduct Authority and the US Securities and Exchange Commission.”* De eerste vergadering van de - wat wordt genoemd - *ISSB Jurisdictional Working Group* vond plaats op 16 mei 2022. Hierin hebben de deelnemende partijen elkaar geïnformeerd over de stand van zaken en de ontwikkelingen in hun eigen jurisdictie en is er gesproken over terreinen waarop verder kan worden gewerkt *“to establish a global baseline for sustainability-related reporting.”*³¹

Het zal duidelijk zijn dat het regelgevende proces op het gebied van duurzaamheidsverslaggeving op dit moment erg rommelig oogt en sterk in beweging is, en dat zal - naar mijn inschatting - de komende jaren nog wel zo blijven, maar uiteindelijk is eenieder ermee gebaat als één wereldwijd geaccepteerde set van standaarden tot stand komt.³² Dit kan - zoals ik er met de kennis van nu tegenaan kijkt - toch (uiteindelijk) het beste worden vormgegeven op een wijze zoals dat tegenwoordig gebeurt met de internationale standaarden voor financiële verslaggeving, de IFRSs.³³

31 <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/meetings/2022/may/jwg/jwg-meeting-summary-may-2022.pdf> (30 June 2022)

32 Zie onder meer Eccles (2022) voor een interessante reflectie op dit punt.

33 Omdat de Verenigde Naties (VN) in 2015 de 17 zogenoemde *Sustainable Development Goals* heeft vastgesteld - zijnde een universele oproep tot actie om armoede te beëindigen, de planeet te beschermen en het leven en de vooruitzichten van iedereen, overal, te verbeteren - ligt het volgens Ter Hoeven (2022) het meest voor de hand dat de VN de wereldwijde standaarden voor duurzaamheidsverslaggeving ontwikkelt of daarin de coördinerende rol speelt. De ontwikkeling van toch behoorlijk specifieke en gedetailleerde regelgeving die bovendien vaak zeer vaktechnisch van aard is, zou ik echter niet willen beleggen bij een logge organisatie als de VN.

Duurzaamheidsverslaggeving: rol van de controlerend accountants

Wat nieuw is en zeer belangwekkend, is dat de CSRD expliciet assurance vereist bij de in het bestuursverslag te verstrekken duurzaamheidsinformatie en dat het afgeven van die assurance niet is voorbehouden aan de accountants die de getrouwheid van de jaarrekening controleren (*statutory auditors*), dat wil zeggen ook andere, zogenoemde onafhankelijke verleners van assurediensten (*independent assurance service providers*) mogen dat gaan doen. Het gaat dan - in eerste instantie - om het afgeven van een beperkte mate van zekerheid (*limited assurance*) in de vorm van een beoordelingsverklaring. Het is de bedoeling dat in de toekomst, zodra de duurzaamheidsverslaggevingsstandaarden voldoende zijn uitgekristalliseerd dat - net als bij de jaarrekening - ook bij de duurzaamheidsrapportage een redelijke mate van zekerheid (*reasonable assurance*) wordt afgegeven in de vorm van een controleverklaring.

Het feit dat de CSRD aan de EU-lidstaten de mogelijkheid biedt om voor het afgeven van assurance bij duurzaamheidsrapportages naast controlerend accountants ook andere onafhankelijke verleners van assurediensten in te schakelen, betekent dat hier kapers op de kust zijn voor het accountantsberoep dat in mijn ogen niet echt een (goede) *track record* heeft voor wat betreft de toetsing van het bestuursverslag waarvan de duurzaamheidsrapportage te zijner tijd deel gaat uitmaken. Uit een spin-off van een onderzoek naar de kwaliteit van bestuursverslagen dat ik samen met een collega op Nyenrode heb gedaan (Vergoossen & Van Beest, 2019; Vergoossen & Van Beest, 2021), blijkt namelijk dat de door ons onderzochte bestuursverslagen nogal wat tekortkomingen hebben, terwijl de betrokken accountants daar in geen enkel geval in hun verklaring een opmerking over hebben gemaakt. Integendeel, we zijn alleen maar accountantsverklaringen tegengekomen waarin wordt gesteld dat het bestuursverslag voldoet aan de wet.³⁴ Accountants lijken daarmee hun (huidige) rol bij het bestuursverslag te veronachtzamen. De accountant die de jaarrekening controleert, moet namelijk nagaan of het bestuursverslag overeenkomstig de wettelijke eisen is opgesteld en hierover rapporteren in de afgegeven accountantsverklaring.

34 Ik heb hier uitgebreid aandacht aan besteed in mijn presentatie getiteld "Bestuursverslag en de rol van de accountant" tijdens het symposium dat op 15 november 2019 is gehouden ter gelegenheid van het afscheid van Jacques Koenen als programmadirecteur Auditing bij onze accountantsopleiding.

Willen accountants betrokken blijven bij de aanstaande uitbreiding van het bestuursverslag met de duurzaamheidsrapportage en de concurrentieslag met andere onafhankelijke verleners van assurediensten niet verliezen dan zullen ze hun huidige rol bij de toetsing van het bestuursverslag moeten waarmaken. Wat dat betreft, ware het dan ook goed geweest als de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) de rol van accountants bij het bestuursverslag nog eens had geëxpliciteerd en benadrukt. Ik heb hierover een opinieartikel geschreven dat in januari 2020 is verschenen in *Het Financieele Dagblad* onder de titel “Accountants schieten tekort bij toetsing bestuursverslag bedrijven” (Vergoossen, 2020).³⁵ Ik had eerlijk gezegd verwacht dat de NBA wel zou reageren op dit artikel, maar dat is niet gebeurd. In die maand verscheen ook het eindrapport van de Commissie Toekomst Accountancysector (CTA) en waarschijnlijk was de NBA vooral daar druk mee. Saillant is trouwens dat de CTA in dat rapport de volgende aanbeveling doet (CTA, 2020, p. 54): “Ten aanzien van de niet-financiële informatie beveelt de commissie aan dat deze niet volledig moet worden voorbehouden aan accountants en dat zij transparant zijn over de mate van zekerheid die aan een onderzoek naar niet-financiële informatie ontleend kan worden.”

Interessant in dit kader is het voorstel van Brydon (2019) waaraan ook de CTA refereert. Brydon pleit namelijk voor wat hij noemt ‘corporate auditing’, dat wil zeggen een audit waarbij naast de accountant die de jaarrekening controleert een aantal specialistische auditors op andere terreinen (*subject specific auditors*) is betrokken, zoals op het gebied van milieu, sociale aspecten, ethische aangelegenheden, corporate governance en cyber security. Daarbij kan het best zo zijn dat de mate waarin auditors zekerheid verschaffen - dat wil zeggen een redelijke mate van zekerheid dan wel een beperkte mate van zekerheid - afhankelijk is van het gebied waarop de audit betrekking heeft.³⁶

Overigens is het zeer opmerkelijk dat in een in maart 2022 uitgebracht rapport van het Europees Parlement over de CSRD een voorstel is opgenomen om te verbieden dat de accountant die de jaarrekening van een onderneming controleert tevens assurance verstrekt bij de duurzaamheidsrapportage van die onderneming, omdat dit de onafhankelijkheid van de accountant in gevaar zou kunnen brengen (EP/Committee on Legal Affairs, 2022, amendment 93, p. 422). Hoewel

³⁵ Zie ook Vergoossen (2019).

³⁶ Zie ook Kamp-Roelands (2021). Zij geeft aan dat door het brede spectrum van duurzaamheidsonderwerpen assurance-opdrachten met betrekking tot duurzaamheidsinformatie moeten worden uitgevoerd door multidisciplinaire teams.

ik van mening ben dat de controlerend accountant zijn rol bij het verlenen van assurance bij niet-financiële informatie nog moet waarmaken, ben ik tegenstander van zo'n verbod. Ik zie hier niet direct een onafhankelijkheidsprobleem. Door het op adequate wijze verlenen van assurance bij zowel de jaarrekening als de duurzaamheidsrapportage van een onderneming kan de (eindverantwoordelijke) accountant in mijn ogen zijn rol als 'vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer' juist meer dan ooit waarmaken. Het is dan ook goed dat het voorgestelde amendement niet is overgenomen.

Uit een inventarisatie van de NBA blijkt dat 26 van de 50 grootste, aan Euronext Amsterdam genoteerde ondernemingen hun duurzaamheidsinformatie over 2019 - gepubliceerd in een separaat, gecombineerd dan wel geïntegreerd verslag - is voorzien van enige vorm van assurance. Bij 24 ondernemingen wordt die assurance verstrekt door de accountant/accountantsorganisatie die ook de jaarrekening heeft gecontroleerd, terwijl dat bij de twee overige ondernemingen door een andere partij wordt gedaan (NBA, 2021a). De bevindingen van de NBA zijn in lijn met de onderzoeksresultaten van Kamp-Roelands (2022) die de duurzaamheidsrapportages van 74 aan Euronext Amsterdam genoteerde ondernemingen over 2020 heeft onderzocht.

Ten slotte is nog vermeldenswaardig en in zekere zin ook bewonderingswaardig dat in de accountantsverklaring bij de jaarrekening 2020 van - toen nog *Royal Dutch Shell* - de controlerend accountant de financiële impact van klimaatverandering en de energietransitie als kernpunt van de accountantscontrole (*key audit matter*) benoemt en meldt dat de informatieverschaffing daarover in het bestuursverslag en de jaarrekening niet consistent is. "Shell handelt volgens accountant niet in overeenstemming met eigen klimaatdoel", was de kop op NU.nl.³⁷ In de Tweede Kamer zijn naar aanleiding van dit bericht aan de Minister van Economische Zaken en Klimaat vragen gesteld, onder meer of hij erkent dat er sprake is van *greenwashing*. De staatssecretaris die de beantwoording op zich heeft genomen, geeft hier echter geen antwoord op. In plaats daarvan verwijst zij naar de Reclame Code Commissie... alsof het jaarverslag een soort reclamebrochure is.³⁸ Hoe het ook zij,

37 <https://www.nu.nl/klimaat/6126596/shell-handelt-volgens-accountant-niet-in-overeenstemming-met-eigen-klimaatdoel.html> (8 april 2021)

38 Zie Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar 2020-2021, Aanhangsel van de Handelingen 3566 (beantwoording vragen 13 juli 2021). Overigens is Shell wel een aantal keren door de Reclame Code Commissie terechtgewezen voor een - in haar ogen - misleidende reclamecampagne met duurzaamheidsclaims (zie bijvoorbeeld *Het Financieele Dagblad* d.d. 30 juni 2022, p. 6, Reclame Code Commissie tikt Shell wéér op de vingers voor *greenwashing*).

wellicht dat de actie van de controlerend accountant van Shell het begin is van een nieuwe trend en de discussie over de rol van accountants bij duurzaamheidsverslaggeving ten goede komt.³⁹

Duurzaamheidsverslaggeving: panacee of doekje voor het bloeden?

Dan kom ik nu tot de afronding van mijn betoog.

Duurzaamheidsverslaggeving: panacee of doekje voor het bloeden?... Tja, wat is daarop het antwoord?

Is duurzaamheidsverslaggeving een panacee, dat wil zeggen een wondermiddel waarmee aan de informatiebehoeften van alle belanghebbenden wordt voldaan en dat daarmee de op basis daarvan genomen beslissingen onherroepelijk leiden tot een duurzame samenleving? Of is het een doekje voor het bloeden, dat wil zeggen een middel waarmee het lijkt alsof aan informatiebehoeften van belanghebbenden tegemoet wordt gekomen, maar dat dat in werkelijkheid niet zo is met als gevolg dat de op basis daarvan genomen beslissingen weliswaar doordacht maar (uiteindelijk) niet duurzaam blijken te zijn?

Duurzaamheidsverslaggeving is in ieder geval geen panacee. Het is sowieso een utopie om te veronderstellen dat aan alle informatiebehoeften kan worden voldaan. Het maakt overigens niet uit of het daarbij gaat om financiële of niet-financiële informatie. Het grote voordeel van financiële informatie ten opzichte van niet-financiële informatie is dat die doorgaans kan worden uitgedrukt in geldeenheden. Ook zijn er min of meer vastomschreven financiële kengetallen omtrent de solvabiliteit, de liquiditeit en de winstgevendheid van een onderneming. Dit komt de vergelijkbaarheid van financiële informatie ten goede, zowel in de tijd gezien voor een bepaalde onderneming als tussen ondernemingen op een bepaald moment of over een bepaalde periode.

In tegenstelling tot de financiële informatieverschaffing in de jaarrekening, waarvoor gedetailleerde en behoorlijk uitgekristalliseerde regelgeving bestaat, is het vaak (nog) niet duidelijk welke niet-financiële prestatie-indicatoren of kengetallen moeten worden verstrekt of niet eenduidig

39 Interessant in dit kader is een tweetal publicaties van de NBA: een publieke managementletter over klimaatverandering (NBA, 2020) en - als vervolg daarop - een handleiding voor accountants rondom het thema klimaat (NBA, 2021b).

geregeld hoe die moeten worden bepaald. De regelgeving met betrekking tot de duurzaamheidsverslaggeving is verre van uitgekristalliseerd en de vraag is of dat snel zal gebeuren. Dit komt onder meer door het brede spectrum waarover moet worden gerapporteerd en het sterk uiteenlopende karakter van ondernemingen, waardoor relevante niet-financiële prestaties erg zullen afhangen van de bedrijfstak(ken) en de omgeving waarin een onderneming acteert. De niet-financiële prestaties van ondernemingen kunnen haast niet limitatief worden beschreven en ze zijn vaak lastig te meten en te wegen, onder andere omdat ze niet (goed) in geld kunnen worden uitgedrukt. De duurzaamheidsinformatie die ondernemingen (moeten) verstrekken, zal dan ook over het algemeen moeilijk met elkaar kunnen worden vergeleken.

Als duurzaamheidsverslaggeving geen panacee is, is het dan een doekje voor het bloeden? Nee, dat ook niet. Of beter gezegd, we moeten zien te voorkomen dat het dat wordt of dat het zo door belanghebbenden wordt ervaren. Daartoe zal duurzaamheidsverslaggeving aan een hele belangrijke eis moeten voldoen, namelijk dat er door ondernemingen een eerlijke en evenwichtige analyse wordt gegeven over de onderscheiden duurzaamheidsaspecten. Dus geen *window dressing* of *greenwashing*, dat wil zeggen niet alleen kond doen van de succesverhalen. Overigens moeten we de komende jaren waarin de duurzaamheidsverslaggeving vormt moet krijgen ook oppassen voor - wat je zou kunnen noemen - *brownwashing*, dat wil zeggen dat ondernemingen zich in eerste instantie bewust bescheiden tonen of hun inspanningen op duurzaamheidsgebied en de resultaten daarvan deflaten, zodat ze later makkelijker kunnen melden dat ze progressie hebben geboekt.⁴⁰

Ook is het van belang dat op een adequate wijze invulling wordt gegeven aan de dubbele-materialiteitsbenadering en de ketenverantwoordelijkheid. Begrippen die in de traditie op vermogensverschaffers gerichte financiële verslaggeving geen rol van betekenis spelen. Dus niet alleen de impact óp de onderneming (*outside-in*), maar ook de impact van de onderneming (*inside-out*) en hoe de zakelijke relaties van de onderneming presteren op duurzaamheid zijn van belang. Het zal een hele uitdaging worden om hier vorm aan te geven.

Door de verander(en)de *mindset* op het gebied van integer en ethisch

40 De term 'brownwashing' heb ik ontleend aan Kim & Lyon (2015). Zij gebruiken de termen 'greenwashing' en 'brownwashing' echter in een andere context. Hun artikel gaat over de redenen waarom Amerikaanse elektriciteitsbedrijven de informatieverschaffing over hun milieuactiviteiten overdrijven dan wel afzwakken.

handelen, duurzame ontwikkeling en sociaal verantwoord ondernemen is de aandacht voor de prestaties van ondernemingen op die terreinen en de behoefte aan informatie daarover de afgelopen jaren enorm toegenomen. Niet alleen bij overheidsorganen, belangengroeperingen en maatschappelijke organisaties, maar ook bij direct belanghebbenden, zoals aandeelhouders, kredietverschaffers, leveranciers, afnemers en werknemers. Het is dan ook zaak dat in die brede informatiebehoefte wordt voorzien. Ondernemingen zullen steeds meer worden afgerekend op basis van hun bijdrage aan de samenleving en de wijze waarop ze die bijdrage leveren. Ze zullen hun bestaansrecht - hun *licence to operate* - voortdurend moeten waarmaken om hun continuïteit te waarborgen.

Zoals gezegd, is het een utopie om te veronderstellen dat aan alle informatiebehoefte kan worden tegemoet gekomen. Hier ligt een uitdaging voor de regelgevers - voor EFRAG op Europees niveau en de ISSB op internationaal niveau - die nader invulling moeten geven aan eisen waaraan de duurzaamheidsverslaggeving moet voldoen.

De standaarden voor duurzaamheidsverslaggeving mogen niet te stringent en te gedetailleerd zijn, waardoor ondernemingen niet alleen te maken krijgen met lastenverzwaringen maar wellicht ook met een schier onmogelijke opgave om de vereiste informatie te verzamelen en waardoor belanghebbenden worden geconfronteerd met een overdaad aan informatie of een gegevenssmog met als gevolg dat ze door de bomen het bos niet meer zien. Aan de andere kant mogen de standaarden ook niet te globaal en te vrijblijvend zijn. Ze moeten zo zijn geformuleerd dat ze aan ondernemingen voldoende ruimte bieden om in hun duurzaamheidsrapportage in te spelen op de eigen, specifieke situatie zonder dat dat gepaard gaat met enige vorm van *greenwashing*.

Bovendien lijkt het me goed om verder na te denken over de vorm waarin de duurzaamheidsverslaggeving wordt gegoten. Nu is het - op basis van de huidige wet- en regelgeving en de CSRD - zo dat de duurzaamheidsinformatie wordt opgenomen in het bestuursverslag. Maar dat kan natuurlijk ook op andere manieren. Zo pleit de Federation of European Accountants⁴¹ in een rapport uit 2015 met de titel "*The Future of Corporate Reporting*" voor *CORE & MORE* als nieuwe benadering voor de externe verslaggeving van ondernemingen, dat wil zeggen een overkoepelend kernrapport dat een overzicht geeft met daaraan - door middel van hyperlinks - gekoppeld allerlei specifieke, meer gedetailleerde

⁴¹ In december 2016 is de naam van de Europese beroepsorganisatie van accountants gewijzigd in Accountancy Europe.

rapporten die periodiek en - indien opportuun - op ad-hocbasis worden geactualiseerd (FEE, 2015). Of het idee van De Waard (2021) die een allesomvattend jaarverslag in drie hoofdstukken voor ogen heeft, dat wil zeggen een jaarverslag bestaande uit een bestuursverslag, een financiële jaarrekening en een niet-financiële jaarrekening.

Samenvattend zou ik de eisen die aan een duurzaamheidsrapportage worden gesteld als volgt willen formuleren:

- de daarin opgenomen informatie moet getrouw en betrouwbaar zijn en voorzien van (ten minste) een beperkte mate van zekerheid;
- de daarin opgenomen informatie moet vergelijkbaar zijn, zowel in de tijd als tussen ondernemingen;
- het moet een eerlijke en evenwichtige analyse omvatten, dat wil zeggen het moet niet alleen gaan over succesverhalen oftewel geen *greenwashing*;
- het moet daarin alleen gaan over relevante zaken, dat wil zeggen een overdaad aan informatie of een gegevenssmog moet worden voorkomen; en
- ze moet gemakkelijk vindbaar, toegankelijk en bruikbaar zijn.

Het ultieme doel van duurzaamheidsverslaggeving is om ondernemingen aan te zetten en te motiveren hun bedrijfsactiviteiten zodanig in te richten dat deze bijdragen aan een betere, duurzame samenleving waarin rekening wordt gehouden met mens en milieu in brede zin. Ik weet eerlijk gezegd niet waar het uiteindelijk op uitdraait. De tijd zal het leren. Het wetgevende en regelgevende speelveld is volop in ontwikkeling. Ook is nog veel onduidelijk en zal in de praktijk nog nader vorm moeten krijgen. Het is wel zo dat je kunt stellen dat externe verslaggeving disciplineert in die zin dat als informatie door een onderneming eenmaal in het publieke domein is gebracht, zij daar niet meer zo maar om heen kan of op terug kan komen. Op die manier kan transparantie over duurzaamheidsaspecten een verandering teweegbrengen, maar het is niet meer dan een hulpmiddel. Het is een noodzakelijke voorwaarde, maar daarmee nog geen voldoende voorwaarde om te komen tot die betere, duurzame samenleving.

We gaan een ontwikkelingstraject in waarvan niemand de uitkomst precies weet en waar ook allerlei omstandigheden een rol zullen (gaan) spelen waarop we geen grip hebben, niet als individu, niet als onderneming, niet als bedrijfsleven, niet als Nederland, niet als Europese Unie en ook niet als wetenschap.

Dankwoord

*Hooggeachte Rector Magnificus,
Hooggeleerde collega's,
Zeer gewaardeerde toehoorders,*

Rest mij nog het dankwoord.

De collega's van het departement Accounting & Information Management dank ik hartelijk voor de fijne samenwerking die ik gedurende bijna een kwart eeuw heb ervaren. Dat geldt in het bijzonder voor Roger Meuwissen, Harold Hassink, Peter Sampers, Elize Teeuwen, Sabine Galama, Sacha Bruinen en Tanja Kicken. Daarnaast wil ik Jacques Koenen waarmee ik vooral intensief heb samengewerkt in de jaren dat ik directeur was van onze accountantsopleiding en die drie jaar geleden met pensioen is gegaan, nogmaals hartelijk danken.

Onze accountantsopleiding MURA - ofwel de Maastricht University opleiding tot Registeraccountant - dank ik voor het organiseren van het symposium *Sustainable Accountancy* dat hedenmiddag ter gelegenheid van mijn afscheid heeft plaatsgevonden. In het bijzonder dank ik de drie sprekers: professor Nancy Kamp-Roelands van de Rijksuniversiteit Groningen, professor emeritus Willem Buijink van Tilburg University en professor Peter Sampers van Universiteit Maastricht.

Ook wil ik de studenten aan wie ik door de jaren heen college mocht geven heel nadrukkelijk noemen. Naast de mooie en unieke stad die Maastricht is, zijn zij voor mij altijd de reden geweest om de lange reis vanuit de Randstad te maken. Hoe belangrijk die studenten voor mij zijn, is met name tot mij doorgedrongen in de coronaperiode toen ik een groot deel van de colleges online heb moeten geven. Dat online collegegeven is niks voor mij. Ik zit bij wijze van spreken nog liever vijf uur in de auto om hier in Maastricht (fysiek) college te geven dan dat ik vanuit ons huis in Bussum online college geef. Fysieke colleges en de interactie met studenten zijn weliswaar inspannend maar geven mij energie, terwijl digitale colleges zeer vermoeiend zijn en mij een onbevredigend gevoel geven.

Dan natuurlijk het thuisfront: mijn vrouw Irene en onze zoon Floris.

Floris, al vanaf je geboorte kom je in Maastricht. Je moeder en jij gingen geregeld met mij mee als ik college moest geven. In de middagpauze lunchten we dan vaak samen en 's avonds aten we friet met zuurvlees bij een gelegenheid op of rond het Vrijthof of het Onze Lieve Vrouweplein. Je hebt daardoor een speciale band met Maastricht opgebouwd. Maar eigenlijk beginnen jouw lievelingssteden allemaal met een 'M'. Zo zijn daar - naast Maastricht - Monte-Carlo (vanwege het belastingklimaat), Miami (vanwege het Ultra Music Festival dat daar jaarlijks plaatsvindt), Milaan (vanwege de modemerken Armani en Versace), Moskou (vanwege het Kremlin, maar die stad heeft de laatste tijd belangrijk aan populariteit ingeboet) en natuurlijk Mokum (niet alleen omdat je daar studeert en sinds kort woont, maar ook omdat daar een groot deel - zeg maar de helft - van jouw familiegeschiedenis ligt).

Floris, trek je eigen plan en doe vooral dingen waarvan je energie krijgt!

Lieve Irene, we kennen elkaar al langer dan 34 jaar. Het waren - alles overziende - hele mooie jaren en ik hoop dat er nog vele zullen volgen. Je hebt steeds onvoorwaardelijk naast en achter mij gestaan en daarbij heb je het niet altijd even makkelijk gehad. Zonder jou had ik hier nooit gestaan, niet in 1999 en dus ook niet vandaag. Daarvoor wil ik jou uit de grond van mijn hart bedanken. Wat mij met name de afgelopen tien jaar duidelijk is geworden, is dat onze band onverbreekelijk is.

Irene, dank je wel!

Ik ga nu met emeritaat, maar dat betekent nog niet dat ik mijn toga aan de wilgen hang. Ik zal mijn Maastrichtse toga ook als emeritus professor van de Universiteit Maastricht blijven dragen. Hier in Maastricht als zich daartoe gelegenheden voordoen, maar ook op Nyenrode waar ik nog niet met emeritaat ga. Op Nyenrode dragen de hoogleraren tijdens diploma-uitreikingen hun toga en als ik de afgestudeerden dan toespreek, vertel ik altijd met trots waarom ik een toga draag die afwijkt van de aanwezige collega-hoogleraren.

*Hooggeachte Rector Magnificus,
Hooggeleerde collega's,
Zeer gewaardeerde toehoorders,*

Ik dank u voor uw aandacht.

LOCUTUS SUM

Literatuur

- Adams, C.A., A. Alhamood, X. He, J. Tian, L. Wang & Y. Wang (2021), *The double-materiality concept: Application and issues*, invited contribution published by GRI, May.
- AFM (2018), *Themaonderzoek niet-financiële informatie in bestuursverslagen 2017*, december.
- Baks, L.J.M., J.B.S. Hijink & S. Rietveld (2021), Duurzaamheidsverslaggeving in een hogere versnelling. Laveren tussen wereldwijde convergentie en 'Europe first', *Ondernemingsrecht*, april, pp. 205-215.
- Baumüller, J. & K. Sopp (2022), Double materiality and the shift from non-financial to European sustainability reporting: review, outlook and implications, *Journal of Applied Accounting Research*, 23(1), pp. 8-28.
- Breijer, R. & R.P. Orij (2022), The Comparability of Non-Financial Information: An Exploration of the Impact of the Non-Financial Reporting Directive (NFRD, 2014/95/EU), *Accounting in Europe*. <https://doi.org/10.1080/17449480.2022.2065645>
- Brouwer, A.J., J. Janssen & J. Scheffe (2018), De nieuwe Corporate Governance Code en vereisten voor niet-financiële informatie, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 11-12, pp. 345-359.
- Brydon, D. (2019), *Assess, assure and inform - Improving audit quality and effectiveness. Report of the independent review into the quality and effectiveness of audit*, December.
- CTA (2020), *Vertrouwen op controle*, 15 januari.
- Dijk van, L.K. & J.B.S. Hijink (2021), 'Corporate Sustainability Reporting': over de Europese aanzet voor het fundament van duurzaamheidsverslaggeving, *Tijdschrift voor Financieel Recht*, nr. 8/9, pp. 276-285.
- EC (2017), *Mededeling van de Commissie (2017/C 215/01). Richtsnoeren inzake niet-financiële rapportage (methodologie voor het rapporteren van niet-financiële informatie)*, 5 juli.
- EC (2019), *Mededeling van de Commissie (2019/C 209/01). Richtsnoeren niet-financiële rapportage: aanvulling betreffende klimaatrapportage*, 20 juni.
- EC (2021a), *Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's (COM(2021) 188 final). EU-Taxonomie, duurzaamheidsrapportage door bedrijven, duurzaamheidsvoorkeuren en fiduciaire verplichtingen: Financiering sturen in de richting van de Europese Green Deal*, 21 april.

- EC (2021b), *Voorstel voor een Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Richtlijn 2013/34/EU, Richtlijn 2004/109/EG, Richtlijn 2006/43/EG en Richtlijn (EU) nr. 537/2014, betreffende duurzaamheidsrapportage door ondernemingen*, 21 april [oorspronkelijk voorstel].
- EC (2022a), *Voorstel voor een Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid en tot wijziging van Richtlijn (EU) 2019/1937 en de bijlage bij het voorstel*, 23 February.
- EC (2022b), *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2013/34/EU, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Regulation (EU) No 537/2014, as regards corporate sustainability reporting*, 21 June [voorlopig politiek akkoord van de Raad en het Europees Parlement over het voorstel van de Europese Commissie].
- Eccles, R.G. (2022), *Why collaboration by IFRS Foundation and GRI is a progressive step for corporate transparency*, *Forbes.com*, 7 April, from:
<https://www.forbes.com/sites/bobeccles/2022/04/07/why-collaboration-by-ifrs-foundation-and-gri-is-a-progressive-step-for-corporate-transparency/?sh=3d447bc31941>
- EFRAG (2021a), *EFRAG & GRI landmark Statement of Corporation*, 8 July.
- EFRAG (2021b), *Status report PTF-ESRS: Five months into the elaboration phase of draft European sustainability reporting standards (ESRS)*, 15 November.
- EFRAG (2022a), *PTF-ESRS Batch 1 working papers - Cover note and next steps*, 18 January.
- EFRAG (2022b), *EFRAG welcomes its new Sustainability Reporting Technical Expert Group*, 25 April.
- EFRAG (2022c), *EFRAG launches a public consultation on the Draft ESRS EDs*, 29 April.
- Elkington, J. (1997), *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Capstone, 402 p.
- EP/Committee on Legal Affairs (2022), *Report on the proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2013/34/EU, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Regulation (EU) No 537/2014, as regards corporate sustainability reporting*, 22 March.
- FEE (2015), *The Future of Corporate Reporting - creating the dynamics for change*, Brussels, October.

- FEE (2016), *EU Directive on disclosure of non-financial and diversity information. Achieving good quality and consistent reporting*, Brussels, March.
- Geffen van, C.J.A. (2021), EU richtlijnvoorstel duurzaamheidsrapportage: een (r)evolutie in verslaggeving, *Tijdschrift voor Jaarrekeningenrecht*, nr. 3.
- Groot, de C., H. Koster & C. van Oostrum (2022), Corporate Sustainability Reporting Directive: naar herziening van de Europese duurzaamheidsverslaggeving, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 3-4, pp. 61-73.
- GSSB (2022), *GRI 1: Foundation 2021*.
- Hoeven, ter R.L. (2022), Wereldwijde klimaatdreiging vraagt om één norm voor duurzaamheidsverslaggeving, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 3-4, pp. 57-59.
- Hubers, F. & T. Thijssens (2020), Human rights reporting under increasing institutional pressure, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 7-8, pp. 303-312.
- Hurks, P.F.M., H.P.A.J. Langendijk & P.K. Nandram (2015), How do current public Integrated Reports align with the <IR> Framework?, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 12, pp. 518-532.
- IFRS Foundation (2021a), *Proposed Targeted Amendments to the IFRS Foundation Constitution to Accommodate an International Sustainability Standards Board to Set IFRS Sustainability Standards*, London, April.
- IFRS Foundation (2021b), *IFRS Foundation announces International Sustainability Standards Board, consolidation with CDSB and VRF, and publication of prototype disclosure requirements*, 3 November.
- IFRS Foundation (2022a), *IFRS Foundation and GRI to align capital market and multi-stakeholder standards to create an interconnected approach for sustainability disclosures*, 24 March.
- IFRS Foundation (2022b), *ISSB delivers proposals that create comprehensive global baseline of sustainability disclosures*, 31 March.
- IFRS Foundation (2022c), *ISSB establishes working group to enhance compatibility between global baseline and jurisdictional initiatives*, 27 April.
- IFRS Foundation (2022d), *ISSB and GRI provide update on ongoing collaboration*, 23 June.
- IFRS Foundation (2022e), *Consolidation with VRF expected to complete 1 August 2022*, 29 June.

- IIRC (2021), *International <IR> Framework*, January.
- Kamer van Koophandel (2021), *Data over de bedrijvendynamiek. Jaaroverzicht 2020*, januari.
- Kamp-Roelands, A.E.M. (2021), Assurance bij duurzaamheidsinformatie. Wat betekent dit voor ondernemingen?, *Tijdschrift voor Financieel Recht*, september, pp. 286-293.
- Kamp-Roelands, A.E.M. (2022), Assurance bij duurzaamheidsinformatie, wat is de status bij Nederlandse beursfondsen?, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 3-4, pp. 89-100.
- Kamp-Roelands, A.E.M. & J. Dijkema (1998), Milieuverlaggeving, in: J.A.G.M. Koevoets, L.G. van der Tas & R.G.A. Vergoossen (red.), *Het jaar 1997 verslagen. Onderzoek jaarverslaggeving Nederlandse ondernemingen*, Kluwer/Koninklijk NIVRA, pp. 123-145.
- Kamp-Roelands, A.E.M., H.C. van den Ende & M. de Jong (2019), Klimaatgerelateerde informatie in het jaarverslag?, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 11-12, pp. 377-389.
- Kamp-Roelands, A.E.M., H.C. van den Ende & M. Looijenga (2020), Hoe transparant zijn Europese banken over duurzaamheid?, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 11-12, pp. 509-522.
- Kamp-Roelands, A.E.M. & T.E. Lambooy (2008), Maatschappelijk verantwoord ondernemen, in: R.G. Bosman, R.L. ter Hoeven & R.G.A. Vergoossen (red.), *Het jaar 2007 verslagen. Onderzoek jaarverslaggeving ondernemingen*, Kluwer/Koninklijk NIVRA, pp. 115-143.
- Kamp-Roelands, A.E.M., M. Looijenga & R.P. Orij (2021), Rapporteren over impact, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 11-12, pp. 421-436.
- Kamp-Roelands, A.E.M. & I.A.B.M. Verhoeven (2002), Verslaggeving over maatschappelijk verantwoord ondernemen, in: J.B. Backhuijs, G.M.H. Mertens & R.G.A. Vergoossen (red.), *Het jaar 2001 verslagen. Onderzoek jaarverslaggeving Nederlandse ondernemingen*, Kluwer/Koninklijk NIVRA, pp. 165-184.
- Kim, E-H. & T.P. Lyon (2015), Greenwash vs. Brownwash: Exaggeration and Undue Modesty in Corporate Sustainability Disclosure, *Organization Science*, Vol. 26, No. 3, May/June, pp. 705-723.
- Knoops, C.D. & P.H. Poppinga (1990), Gegevensverstrekking over milieu in het jaarrapport, in: J. Dijkema (red.), *Jaar in-jaar uit 4. Verslag van een empirisch onderzoek van jaarrapporten over de jaren 1987 en 1988*, Wolters-Noordhoff, pp. 31-41.

- Krukkert, T. & D.A. de Waard (2020), Het effect van verificatie op volledigheid van klimaatgerelateerde informatie, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 7-8, pp. 293-302.
- Kuijpers, W.B. & J.E. de Klerk (2021), Hoe duurzaam belegd is de impact van 'SFDR'?, *Ondernemingsrecht*, november, pp. 809-821.
- Maas, K.E.H. & P.A.M. Sampers (2020), The expected impacts of regulating non-financial reporting, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 7-8, pp. 265-274.
- Mertens, G.M.H. & P. Wallage (2004), Jaarverslaggeving volgens de code Corporate Governance, in: J.B. Backhuijs, R.G. Bosman & C. Camfferman (red.), *Het jaar 2003 verslagen. Onderzoek jaarverslaggeving Nederlandse ondernemingen*, Kluwer/Koninklijk NIVRA, pp. 13-37.
- Ministerie van EZK/NBA (2021), *Transparantiebenchmark 2021. De Kristal 2021*.
- Mol, A.P.J. (2015), Transparency and value chain sustainability, *Journal of Cleaner Production*, Vol. 107, November, pp. 154-161.
- Monitoring Commissie Corporate Governance Code (2022), *De Nederlandse Corporate Governance Code. Voorstel voor actualisatie*, februari.
- Nagelkerke, J.J. & R.G.A. Vergoossen (1997), Corporate governance en jaarverslaggeving, in: J.A.G.M. Koevoets, L.G. van der Tas & R.G.A. Vergoossen (red.), *Het jaar 1996 verslagen. Onderzoek jaarverslaggeving Nederlandse ondernemingen*, Kluwer BedrijfsInformatie/Koninklijk NIVRA, pp. 125-141.
- Nandram, P.K. & M. El Harchaoui (2020), Reporting about value creation - Evidence from the Netherlands, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 7-8, pp. 313-329.
- NBA (2020), *Klimaat is financieel. Publieke Managementletter over klimaatverandering*, januari.
- NBA (2021a), Niet-financiële informatie in de jaarverslagen van beursgenoteerde bedrijven, *Dashboard Accountancy*, 24 februari, van:
<https://www.nba.nl/dashboard/maatschappij/niet-financiele-informatie-in-de-jaarverslagen-van-beursgenoteerde-bedrijven/>
- NBA (2021b), *Handleiding duurzaamheid: klimaat. Handvatten voor accountants*, september.
- Orij, R.P. & R.G.A. Vergoossen (2017), Internationaal raamwerk kan financiële en niet-financiële prestaties verbinden, *Het Financieele Dagblad*, 20 juni, p. 9.

- RJ (2021a), *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor middelgrote en grote rechtspersonen, Jaareditie 2021*, Wolters Kluwer.
- RJ (2021b), *RJ-Uiting 2021-13: EU-Taxonomieverordening: vanaf verslagjaar 2021 aanvullende verplichte vermeldingen in de niet-financiële verklaring in het bestuursverslag van grote organisaties van openbaar belang*, 30 november.
- Sahota, N. (2021), An AI analysis of 800 companies finds greenwashing is rampant, *Fast Company*, 20 July, from: <https://www.fastcompany.com/90656749/greenwashing-ai>
- SASB (2017), *SASB Conceptual Framework*, February.
- Stolker, J.H.P.M., B. Keshin den Doelder & J.S. Sidhu (2020), Climate-related reporting by publicly listed companies in The Netherlands: an attention-action mapping, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 7-8, pp. 285-292.
- TCFD (2021), *Overview*, March.
- Torre La, M., S. Sabelfeld, M. Blomkvist, L. Tarquinio & J. Dumay (2018). Harmonising non-financial reporting regulation in Europe: Practical forces and projections for future research. *Meditari Accountancy Research*, 26(4), pp. 598-621.
- Vergoossen, R.G.A. (1999), *International Accounting Standards: Esperanto of Babylonische Spraakverwarring?*, Datawyse/Universitaire Pers Maastricht, Maastricht, 61 p.
- Vergoossen, R.G.A. (2000), Début de Siècle?, *de Accountant*, januari, p. 305.
- Vergoossen, R.G.A. (2007), *IFRSs in de Europese Unie: een paard van Troje?*, Nyenrode Business Universiteit, Breukelen, 39 p.
- Vergoossen, R.G.A. (2019), Het bestuursverslag en de rol van de accountant, *The Accountables*, 20 december, van: <https://www.theaccountables.nl/bestuursverslag-en-rol-accountant/>
- Vergoossen, R.G.A. (2020), Accountants schieten tekort bij toetsing bestuursverslag bedrijven, *Het Financieele Dagblad*, 14 januari, p. 25.
- Vergoossen, R.G.A. (2021), Van 'Financial Reporting' en 'Financial Audit' naar 'Corporate Reporting' en 'Corporate Assurance', *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 5-6, pp. 167-168.
- Vergoossen, R.G.A. & F. van Beest (2019), Beschikbaarheid en kwaliteit van het bestuursverslag van grote en middelgrote rechtspersonen, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 5-6, pp. 139-147.
- Vergoossen, R.G.A. & F. van Beest (2021), Management Reports of Dutch Companies: Their Availability and Compliance with Legal Disclosure Requirements, *Accounting in Europe*, Vol. 18, No. 2, pp. 133-165.

- VNO-NCW (2022), *Tax Governance Code*, mei.
- VRF (2021), *IIRC and SASB form the Value Reporting Foundation, providing comprehensive suite of tools to assess, manage and communicate value*, 9 June.
- Waard, de D.A. (2021), Het jaarverslag in drie hoofdstukken, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 7-8, pp. 225-232.
- Waard, de D.A., T.A. Marra, S.J. Kranenburg & M.M.P. van Oorschot (2020), Transparent Carbon Disclosures: depth in Carbon-reporting of Dutch listed and non-listed companies, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 7-8, pp. 275-284.
- Wal, van der R. (1995), Milieu-informatie in de externe financiële verslagen, in: H.L. Brink & L.G. van der Tas (red.), *Jaar in-jaar uit 9. Financiële verslaggeving 1994. Theorie en praktijk*, Kluwer Bedrijfswetenschappen, pp. 111-130.

Lijst van gebruikte afkortingen

AFM	Autoriteit Financiële Markten
BW 2	Burgerlijk Wetboek Boek 2
CDSB	Climate Disclosure Standards Board
CSDDD	Corporate Sustainability Due Diligence Directive
CSR	corporate social responsibility
CSRD	Corporate Sustainability Reporting Directive
CTA	Commissie Toekomst Accountancysector
EC	Europese Commissie
EFRAG	European Financial Reporting Advisory Group
EFRAG SRB	EFRAG Sustainability Reporting Board
EFRAG SR TEG	EFRAG Sustainability Reporting Technical Expert Group
EP	Europees Parlement
ESG	environmental, social, governance
ESRS(s)	European Sustainability Reporting Standard(s)
EU	Europese Unie
FEE	Federation of European Accountants
GRI	Global Reporting Initiative
GSSB	Global Sustainability Standards Board
IAS	International Accounting Standards
IASB	International Accounting Standards Board
IFRS(s)	International Financial Reporting Standard(s)
IIRC	International Integrated Reporting Council
<IR> Framework	Integrated Reporting Framework
ISSB	International Sustainability Standards Board
Koninklijk NIVRA	Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants
Ministerie van EZK	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
MURA	Maastricht University opleiding tot Registeraccountant
MVO	maatschappelijk verantwoord ondernemen
NBA	Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants
NFRD	Non-financial Reporting Directive
OOB('s)	organisatie(s) van openbaar belang

PTF-ESRS	Project Task Force on European Sustainability Reporting Standards
RJ	Raad voor de Jaarverslaggeving
RJ-richtlijn(en)	Richtlijn(en) voor de jaarverslaggeving voor middelgrote en grote ondernemingen
SASB	Sustainability Accounting Standards Board
SFDR	Sustainable Finance Disclosure Regulation
TCFD	Task Force on Climate-related Financial Disclosures
VN	Verenigde Naties
VRF	Value Reporting Foundation

Curriculum Vitae

Prof. dr. R.G.A. (Ruud) Vergoossen RA (61) was van 1 maart 1999 tot 1 september 2022 hoogleraar Bedrijfseconomie en Bedrijfskunde, in het bijzonder Internationale Externe Berichtgeving (*International Financial Accounting*) aan de Universiteit Maastricht. Hij was in die periode ook een aantal jaren directeur van de accountantsopleiding van de Universiteit Maastricht. Sinds 1 januari 2007 is hij hoogleraar Externe Verslaggeving aan de Nyenrode Business Universiteit en is daar directeur van het Center for Corporate Reporting, Finance & Tax.

Naast zijn universitaire functies was Vergoossen jarenlang werkzaam in de accountantspraktijk. Laatstelijk was hij als partner-aandeelhouder verbonden aan BDO Accountants & Adviseurs en was daar directeur Vaktechniek. Daar voor was hij voorzitter van het directoraat Vaktechniek van Ernst & Young Accountants en directielid van het Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants (Koninklijk NIVRA), een van de rechtsvoorgangers van de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA). Hij was ook werkzaam bij Dijker & Doornbos (een van de rechtsvoorgangers van PwC) en geruime tijd verbonden aan de Vrije Universiteit in Amsterdam.

Ruud was tien jaar lid van de Commissie Eindtermen Accountantsopleiding (CEA) en maakte drie jaar deel uit van de Nederlandse delegatie in de Board van het International Accounting Standards Committee (IASC), de voorloper van de International Accounting Standards Board (IASB). Daarnaast was hij als voorzitter of lid actief in een groot aantal commissies en werkgroepen van het Koninklijk NIVRA en de NBA.

Vergoossen studeerde economie aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam en accountancy aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Hij promoveerde aan laatstgenoemde universiteit bij prof. dr. J. Klaassen RA. Professor Vergoossen heeft een groot aantal artikelen gepubliceerd in de toonaangevende vaktijdschriften in Nederland en in internationale wetenschappelijke (top)tijdschriften, zoals *Accounting, Organizations and Society, Accounting and Business Research, The European Accounting Review, Accounting in Europe, The International Journal of Accounting* en *International Journal of Auditing*. Bijna zeven jaar lang schreef hij maandelijks voor *Het Financieele Dagblad* een column over een actueel verslaggevingsonderwerp.

Ruud Vergoossen was een van de initiatiefnemers en lange tijd redactievoorzitter van *Het jaar 19xx/20xx verslagen*, het jaarverslagenonderzoek dat ieder jaar plaatsvindt onder auspiciën van de NBA (eerder: het Koninklijk NIVRA). Hij is lid van de kernredactie van het *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*.

